

veșmintele și sub acest umbrar
stufos și tainic, brazii-i țin geloși.

Întunecate stoguri de păduri
ce se ridică sus de tot — voios
eram ! Lucește-n apă piatra jos...

Brădetu-ntinde-naltele lui șuri,
umbrind în vale ochii apei suri.
Țișnește-n culme cerul luminos.

HORA VRANCEI

Șerpuitoarea roată abia mișcă,
dar mai mult se înalță spre grumaz
a mîneșilor floare dă șiraz,
lîngă a ferestraelor morișcă.

În ochii cenușii lumina pișcă
pe veselul și blîndul om viteaz,
la brîul fetii de sub mînă treaz,
călcînd cu grijă ca pe o podișcă.

Pe piept îi cade umbra străvezie
a munților și apei laolaltă.
În horă numai inima ne saltă !

N-o vede nimeni, căci piciorul știe
s-o ducă dintr-o parte în cealaltă
domol, însă din ce în ce mai vie !

DRAGOȘ VRANCEANU

ÎN DERIVĂ

...îmi venea să latru : liniile frînte, bizare și petele cenușii de mărîmi difere-rite își încetau balansul, se organizau și, din acea apă murdară, cleioasă mi se desprindea, pentru o secundă, chipul cu care nu mă puteam obișnui pentru că imaginea se spârgea iarăși, cu zgomot și, din ceața ce acoperea totul, izbucnea durerea, vie, nestăpînită și odată cu ea, un plîns scrișnit, interior, o revoltă sălbatică, incapabilă însă să se transforme în mișcări sau cuvinte. Poate că soneria poștaşului s-a suprapus peste acest zvicnet interior, a coincis cu momentul de furie neputincioasă, oricum mi s-a părut că o aud dar mi-a fost imposibil să mă concentrez și nici chiar în condiții normale n-aș fi făcut-o deoarece în vila Filipaș — „casă familială, central, intrare separată, acces baie, bucătărie, pivniță, telefon, avantajos pentru un tînăr instruit, maniere, studios“ — nu mă priveau soneriile. Domnul inginer Filipaș — Puiuuleț, Coco, Tăicuțul, Fletșor, Ursuleț, Tingling — mă avertizase :

— Știi, să vorbim clar, limpede, ca între bărbați : mi-ar displace să-ți aduci femeii sau prietenii, să vii beat sau să umbli pe coridoare într-o ținută indecentă. Am făcut o excepție pentru tine primindu-te-n gazdă și este ultima pe care mi-o pot permite. Sintem o familie cu principii morale ferme, poate anacronici după gustul unora, dar asta nu ne privește. Soția mea, Leni, este tînără, pare un copil, însă cînd este vorba de morală devine intolerantă, nu ar putea admite. Hai, ca bărbat eu aș mai închide ochii, ea însă nu, te asigur...

Firește, i-am ascultat instructajul cu infinită răbdare, aprobîndu-l mereu din cap, deoarece îmi mușcam buzele pentru a nu izbucni în ris : „De-ai știi tu puîșor, ce știi eu !“ Uneori aveam chiar certitudinea că este la curent cu ieșirile ei și zarva făcută mereu, cu insistență, părea menită să le limiteze pe cît posibil. În vreme ce-mi vorbea mă privea ciudat : avea un ochi bizar — pe celălalt îl ținea aproape închis —, albastru, care niciodată nu-ți puteai da seama unde se uită și ce vrea să exprime, se mișca repede, luca cu șiretenie sau neliniște, se aprindea brusc sau pur și simplu devenea șters, spălăcit, ca un cer leșinat de vară, încît îmi era imposibil să deduc ce simte, ce gîndește, dacă este șiret sau ochii o luau razna, nestăpîniți. Și, de fiecare dată, participa și Leni, supusă, blîndă, sfioasă chiar, Filipaș dorea să fie și ea de față pentru a-mi sugera că o stăpînește, că-i aparține mai mult decît mie sau, presupunînd că obligațiile mele de tolerat mă obligă la politețe, ținea să-mi sublinieze distanța dintre noi, inferioritatea, faptul că averea mea era o biată valiză. Rar de tot cînd se întîmpla să aibă și oaspeți, alți ingineri de la Combinat sau diverși șefi „mai de sus“, azvîrlea o frază pe cît de politicoasă formulată, pe atît de dur rostită :

— Azi, tovarășe Pinte, te-aș ruga să fii mai discret, adică, în traducere : să nu ieși din camera ta, să nu te vadă pe coridor, să nu te apuce cheful de baie, să-ți duci apă sus, să lași bucătăria în pace.

Cu toate că obișnuit reacționez la orice urmă de jîgnire, vorbele lui treceau pe lîngă mine, nu mă afectau, îmi erau indiferente, nu mă consideram ofensat : mă molipsisem de umorul ei sau, poate, conștiința vinovăției mă îndemna să-i suport grosolăniile ? Nici măcar nu m-am gîndit serios la asta.

În fața străinilor eram o rudă de-a soției, un văr primar, de fapt așa m-a prezentat într-o seară când din cauza unor discuții foarte intelectuale la un pahar de whisky au apelat la arbitrajul meu. Ce se întimplase? Inginerul Filipaș prezenta teoria investițiilor sigure. La mașină renunțase deoarece avea obsesia accidentelor, a unei crize de inimă la volan deși, în realitate, îi era teamă că Leni ar putea învăța să conducă și, astfel, ar scăpa-o de sub control. Casa îi era plină de cristaluri, covoare, aparate casnice așa că decise să intre în pas cu moda parvenitilor: tablourile, vizita expozițiile, intrase în diverse relații cu fel de fel de remizieri care-i plasau marfă ieftină, după gusturile sale: naturi moarte și flori foarte naturaliste, valuri agitate și, pentru a face impresie bună activiștilor locali, citeva peisaje industriale obținute la un preț de nimic de la un pictor intrat sub zodia alcoolului. Când febra achizițiilor îi crescuse, transformă camera socrilor săi — oameni simpli ce locuiau în casa lor într-un mic orașel de provincie, dar figurau și în bonul ginerelui — într-o mică galerie și, prins de val, se profilă pe icoane pe care le obținea pe nimic. În secția lui majoritatea muncitorilor proveneau de la țară, erau simpli navetiști și a fost suficient să se afle că șeful, în schimbul unor icoane vechi, închide ochii la absențe și e mai atent la gratificații că oamenii aduceau icoana și se întorceau să-și facă norma de zile muncă la cooperativă, pentru a-și păstra cei câțiva ari. Astfel, opera anonimilor iconari maramureșeni, ce veghease de veacuri nașterea și moartea altor generații de țărani și le înregistrase rugăciunile, mărturisirile, ținea acum companie, în imensul hol, statuetele de cițiva franci vândute de senegalezii, marocani sau somalieni în stațiile metroului parizian sau, împachetate frumos, muiau inimile alcătuitorilor de delegații, dătătorilor de vize și devize. Erau zile când Coco le consacra ore întregi. Rămânea mult în fața icoanelor, privea fecioarele blinde, oacheșe, Criștii candizi, iertători, cu ochii săi ciudați, săltăreți, le ștergea de praf cu grijă și sfială, încît uneori aveam impresia că oficiază în gînd o slujbă. Poate că ele îi transmiteau ceva din liniștea mistică, din solemnitatea instintivă pe care o simțise în îndepărtata lui copilărie, poate medita pur și simplu asupra prețului lor, poate căuta să afle misterul valorii lor, oricum atunci arăta altfel, preocupat, întors spre el însuși. În seara cu pricina dilema era cumplită. Cine-i mai mare: Van Gogh sau Gauguin? Arta de pe pereți îi stimulase. Gauguin fusese cam destrăbălat, nu se dăduse în lături de la femeii drept pentru care se garnisise cu o boală lumească pe cînd Van Gogh era nebun, ce-i drept, dar nu din aceleași pricini ca Gauguin. În plus, se orientase spre viața mizeră a minerilor. Mare și imoral? Sigur, și burghezia avea partea ei de vină: nu-i sprijinise, nu-i orientase, puțin îi păsa de faptul că Van Gogh n-a vîndut un singur tablou.

— Coco dragă, i-am spus, să-ți povestească cum s-a purtat Toulouse-Lautrec? Domnul Filipaș a făcut ochii cît cepele cînd am înțeles că n-a putut să-l tutuiesc, dar pentru că eram între veri n-aveam încotro, iar cu Leni, legătura de sînge mă obliga să fiu și mai familiar.

— Leni, dragă, adu-mi niște whisky. Vezi, tu, iubito, să nu uiți ghiata. Sifonul separat, Leni. Fetițo, nu neglija aperitivele.

Și ea, intrată în rol, executa docilă distrîndu-se cumplit de soțul ei vînat de furie care, numai datorită unei minuni n-a făcut infarct. Cum era de așteptat, am inclinat balanța în favoarea lui însă asta n-a afectat buna impresie făcută oaspeților. Avea vreo importanță că Gauguin era mai mic din moment ce descoperiseră în mine un partener aprig la băutură? Coco, reținîndu-se, îi obligase și pe ei să fie ponderați, dar cînd un reprezentant al familiei dădea dovadă de afită larghețe, teoria trecea pe plan terțiar. Oricum, onoarea casei era salvată, oaspeții au fost unanimi în a recunoaște că sînt un tip foarte simpatic și cult, chiar o autoritate în materie de artă, cum se exprimase la sfîrșit soția tovarășului Vicepreședinte Săvescu, după ce i-am șoptit că-i cea mai frumoasă de acolo. Ea nu avea ambiții mari, important era să-i confirm că în clasamentul nevestelor conduce detașat. „Vară-mea“ n-a fost prea încîntată de atenția arătată acestei femei cam „răscoapte“ și „încărcată ca un pom de Crăciun“, ea știa că în familiile mari erau curențe căsătoriile între veri, cum de altfel s-a putut vedea și la televizor în *Forsythe Saga*, sau, dacă nu, măcar încurcăturile trecătoare, așa că n-aveam nici un motiv să fiu exagerat de drăguț cu Săveasca. Adevărul este că nu-mi găsisem ritmul, mă simțisem un rătăcit printre ei: oscilam neîntreput între furie și degajare, o singură vorbă nu mi se părea firească, iar atenția care a început să mi se dea mă făcuse și mai sîngaci. Niște timpîți, îmi spuseseam la început. Bieți oameni, buni dar inculți, nevinovați în esență, pentru că n-au avut șansa să fie mai dotați, mă corijasem mai tîrziu. Ignoranți și agresivi, care refuză să-și cultive organele deasupra diafragmei. Specie de inchișitori ce nu

permit altora ceea ce fac ei, am conchis în final, și, de atunci, parcă nu-mi mai puteam stăpîni limba.

Și pentru că un certificat de valoare, primul de altfel, obținut atît de neașteptat, trebuia sărbătorit, eu, „autoritatea plastică“, am luat paltonul doamnei Săvescu, l-am reasezat în cuier și, spre bucuria celorlalți, am mai comandat un rînd de whisky, în timp ce în mine îi minimizez, îi miniaturizez, îi răsuceam în fel și chip topindu-i, muindu-i și refăcîndu-i, îi radeam ca pe niște tablouri vechi peste care un pictor neiscusit aruncase în grabă alte culori.

— Leni, dragă, nu știi cînd ne vom simți mai bine decît astăzi, i-am spus. Dă ordin lui Coco să mă deschidă o sticlă...

— Ai cam exagerat puțin cu băutul, riști să-mi superi oaspeții, m-a muștrat „vărul“ meu deși pe chipurile lor nu se vedea așa ceva, dimpotrivă.

— Hai, măi Coco, nu fi cretin, poate se îndeamnă și la un poker, i-am provocat eu și, spre bucuria mea, pungile au început să se deschidă mai repede de cum m-am așteptat. „Pînă la urmă îi fac să cînte și să danseze, rad toată spoiala de pe ei, îi reduc la dimensiunile lor reale, îi golesc și-i dezgolesc. Vor fi, domnilor, tragedii, drame și comedii în această seară, copacii se vor apleca să-și culegă maimuțele. Iar eu mă voi cățăra pe cel mai înalt deoarece știu ce sînt și mă port de parcă n-aș ști“.

În vreme ce urcam în cameră după urmele de bani pe care-i mai aveam, doamna Săvescu își făcea de lucru pe coridor : mă aștepta.

— Dar se uită vară-ta la tine, dragă, că te-ar mânca din ochi. O cunosc eu bine și nu-mi prea vine să cred că s-a oprit ea numai la atît... De fapt, aș jura că nu sînteți veri.

— Pot să fiu văr cu oricine, dacă e cazul, i-am zîmbit eu echivoc.

— Îți ajunge tigroaica asta, a spus ea nervoasă.

— Nu vă faceți probleme, am asigurat-o și, la strigătele celorlalți, nerăbdători să înceapă, a trebuit să întrerup o discuție foarte promițătoare. „Laleaua mea, crinul meu borțos, vitelușa mea încălzită, suflet de spanac înflorit, a dat rîta dragostei în tine, alcoolul ți-a aprins ochii și simțurile. Lugu-lugu-lugu, i-am spus în gînd mîngîindu-i mîna mică, parfumată, plină de inele. Lugu-lugu-lugu...“.

Fără nici o jenă, am trișat ca ultimul escroc, astfel că, în ziua următoare, eram în măsură să-i ofer domnului inginer chiria din propriii săi bani, dacă Leni nu mi-ar fi atras atenția că e mai bine, în interesul cauzei noastre, să-i dau cîștigul înapoi : îmi ajungea faptul că l-am umilit și i-am băut whisky-ul. Și avea perfectă dreptate. Eu nu eram însăși justiția socială și, deci, n-aveam dreptul să-l pedepesc prea drastic mai ales că prostia nu intră în vreun paragraf, și-o cultivă fiecare după cum îl ajută mîntea și împrejurările. Importantă era sugestia femeii : cauza noastră. Aveam deci o cauză și asta însemna ceva. Am fost chiar impresionat. De căutat n-avea cine să mă caute înafară de Puileț, care-și uita mereu cite ceva pe acasă : ba fularul sau mînușile, ba servieta cu acte importante, însă doamna Leni era „cuminte“, iar pe mine mă găsea, cînd lucram în schimbul de noapte, sfărîind împăcat sau descoperind camera goală, căci îmi pusesem o saltea în pod și încă nu-l dusesese mîntea să mă caute și acolo. Cauza rămînea în picioare, trăia. Coco mânca în fugă, ciugulea ce găsea prin cratițe și pleca sătul dar nedumerit în vreme ce bucuria femeii nu cunoștea margini : se mișca veselă, cînta, făcea fel de fel de drăgălășenii, inginerul murea odată cu închiderea porții de la stradă. Era bucuria de a-1 fi păcălit, de a fi scăpat cu fața curată ? O entuziasma faptul că rămîneau numai noi și în siguranță ? Poate și una și alta. Pentru ea nu exista mîine, ci numai suma de fapte și gesturi de atunci, vorbele fără sens azvîrlite cu nemiluita de amîndoi. M-am străduit de multe ori să o fac să se mărturisească dar eforturile mele au fost zadarnice.

— Nu-ți ajunge cît vezi și cît simți ? Crezi că știu mai mult ? mă întreba ea candidă. De ce te porți ca un tetraedru ?

În crizele ei de nervi și Coco devenea tot „tetraedru“ ; trimiterile în geometrie prevesteau furtuni, crize de plîns în care acuza și se acuza, iar consecința era că aerul de calmă înțelegere dintre noi se răcea, ea devenea o altă persoană, străină și neînțeleasă, iar eu mă pomeneam înfiorător de singur, neliniștit ca în fața unui pericol de neînălăturat.

Așa că, lăsînd soneria, mi-am văzut mai departe de ale mele — arătam fioros, aterizat acolo dintr-un film de groază : un ochi închis, arcada ruptă, iar părul năclăit de noroi —, fără să-mi pot imagina că, de data asta, sunase pentru mine poștașul, iar telegrama ce urma să mi-o aducă doamna Leni abia peste o jumătate de oră avea să mă trezească dintr-un lung și chinuitor coșmar.

Cu nu prea multe luni în urmă aveam un simț al situațiilor neobișnuite; un fel de agitație sufletească, o neliniște aparte, un semnal de alarmă curios, fără cauză, îmi atrăgea atenția că ceva deosebit trebuia să urmeze, în foarte bine dar mai ales în rău. Acum — nimic. De fapt nici nu știu dacă mai aveam vreo urmă de sentiment în mine: doar durerea surdă, continuă și senzația de vertij: casa se clătina dramatic asemenea creaturii din oglindă: nu mă prea vedeam bine, tocmai ochiul cel mai bun era scos din circulație iar cu celălalt, mai slab, deslușeam vîntăii și pete roșii, mari, risipite pe față, pulovări, gît; acestea, împreună cu cele de smoolă sau motorină, care nu știu de unde s-or fi lipit de mine, mă obligau să arăt ca harta colorată a județelor patriei. Nici nu mi-aș fi putut imagina pînă atunci de cît sînge excedentar dispun și ce trist este să devii donator involuntar. Stăteam și nu reușeam nicidecum să mă acomodez cu propria-mi figură, iar mila, apărută exact cînd nu era cazul, încercam s-o atenez consolidînd-mă penibil. Unu. Nici ei nu arătau mai grozav. Doi. Sînt totuși acasă și nu la miliție, cum mă așteptam cînd l-am zărit pe cetățean vîjîindu-și cizmele după mine. Sectoristul nu era prea iute de picior, l-am auzit gîfîind ca o frînă de *Karosa*: „Bine că a ieșit din sectorul meu!”, semn că aveam timp să-mi trag, la rîndu-mi, sufletul. Trei. Nu m-a văzut domnul inginer. De fapt pentru el era foarte tîrziu, dormea, Leni, deci, plînsese puțin lîngă el, în pat, se mai aranjase de vreo blană, și împăcată citea cu spatele la Puiulet vreo duioasă poveste de amor, pînă cînd ciclobarbitalul urma să-și facă efectul.

— Omul are voință, e un ambițios, dar uneori nu-l mai ajută vinul, nici vitaminele, nici afrodiziacele și cînd nu mai știe ce să facă, începe să se vaiete că e bolnav. În zilele acelea e de o gelozie feroce, ar fi în stare să mă ciopîrtească numai să știe că nu voi fi a altuia, mi-a spus Leni.

Eu aș fi vrut să mă vadă mai bine și mai mult; cred că în forma în care mă găseam aș fi îmbrățișat-o dulce, colorîndu-i puțin nutrișoara demachiată și minunatul capot alb, din mătase, adus cu mari sacrificii de Coco din Germania Federală, deoarece scandalul în urma căruia arătam ca o ciupercă otrăvitoare, plină de pete roșii, începuse tocmai din cauza ei. Adevărul este că asta a fost o zi foarte nenorocoasă; zile timpite am mai avut destule, nu mă puteam plînge, dar pînă azi nu m-am garnisit cu o asemenea nutră. Bun de pus la gazeta de perete: *Să nu faceți ca el!* Sau: *Iată consecințele vieții dezordonate; Dacă n-aveți un scop în viață, dacă nu luptați pentru ceva nobil și înălțător veți arăta ca acest Bau-bau.*

Am tras din greu toată săptămîna, duminică de asemenea, la recuperare, așa că nu mai puteam, cît aș fi încercat să mă mint, eram nervos, agitat, l-am repezit de cîteva ori pe maistru, ceea ce înseamnă că mi s-a dus orice învoire, simțeam nevoia să fac ceva deosebit, nou, era o nostalgie aspră, continuă și, cum nu știam ce anume vreau, mi-am spus că un film, care o da sfîntul, îmi va completa acest gol, un film și un somn kilometric, după care gîndurile și dorințele n-aveau decît să se cristalizeze. Oricum, trebuia să scap caii, nu exista salvare și ideea de a mai bate trotuarul în lung și-n lat, de a mă chiorî la mutrele vopsite ce se bîfîie seară de seară pînă apare vreun fraier să le facă figura nu mă mai ispîtea. Altădată. Le venea rîndul. De fapt nu era numai epuizarea sau poate că ea m-a descoperit singur, înfiorător de singur și gol; era o senzație ciudată de parcă în somn cineva m-ar fi dus într-un loc străin, pustiu, și strigătului meu disperat nu i-ar fi răspuns nici măcar ecoul, cînd mi-ar fi fost suficient să văd o ființă, ceva viu, mișcător. În clipa aceea nimic din ceea ce aș fi putut face nu era bun, căutam altceva, nu cu logica sau cu pasul: gîndul o luase razna, se rătăcise prin spațiile goale, colinda din inerție, fără speranță și fără odihnă. Din păcate nimeni n-avea chef să se culturalizeze la ora aceea: unii erau navețiști, iar pe alții îi lovisea foamea, dragostea de familie și somnul încă înainte de a părăsi uzina. Ca la un semnal se risipiseră toți, dispăruseră, în mulțimea de salopete cenușii oricît am căutat n-am descoperit decît figuri străine, obosite care nu catadicsiseră să-mi răspundă măcar cu un zîmbet. Mergînd așa, în neștire, mi-am descoperit și niște dureri cumplite de spinare, tocmai se stricase podul ruland și, pînă una alta, am umblat ca naiba cu niște țevi și alte porcării de încărcat cuptorul, era doar o șarjă a pionierilor și frații nu se mulțumiseră cu diverse tinichele și alte asemenea nimicuri, ci aduseseră vreo zece țevi găsite undeva la mama dracului și tocmai azi, cînd aveam un chef de spînzurătoare. Sincer vorbind, la ora aceea nici mie cultura nu-mi prea dădea ghes. Nu în toate zilele îți pot intra în cap idei nobile și generoase, iar la frumuseți roze îmi vine să dau cu pantoful în ecran sau să mă descalț în sală, să le contracarez efectul psihic. Oricum, singur n-aveam chef și apoi nu puteam ști la ce oră vom ieși

din uzină, șeful are un unic Dumnezeu : planul. Era absurd să convoc vreo pipiță, iar de una nouă n-aveam răbdare, nu-i plăcut să-i fredonezi fel de fel de chestii dulci prin parcuri și crișme, când ai nervii încordați la paroxism, când lehamitea de a vorbi se amestecă bizar cu neliniștea. Pentru a prinde curaj, am trecut pe la „Dorobanți“, un restaurant mic, destul de select, unde obișnuiesc să mai trag câte o țuică. După prima sută de grame mi-au dispărut durerile de spinare, gândurile au rămas undeva în urmă, iar pofta de cultură s-a atenuat. Pe mîine, mi-am zis, și am mai comandat încă două sute și niște mîncare fiindcă era de serviciu. Nina, or ea înțelege că sînt plictisit pînă peste cap de mititei sau grătare uscate și ațoase, făcute numai din străbunici de vite, și-mi aduce și alte nimicuri ce nu se găsesc pe listă. Cînd sînt nervos mîncînc pe rupte, ca un disperat, în plus, masa bine servită, urma de eleganță și confort îmi sporeau dimensiunile, mă umanizau, arătam pînă și în ochii mei altfel, de parcă m-aș fi reîntîlnit cu mine însumi cel de altădată. Seara era plăcută, lumea puțină, împrăștiată pe la mese, iar orchestra cînta cu atîta disperare încît, chiar dacă ai fi fost gînditor de meserie, n-ai fi reușit să aduni două cuvine la un loc. De fapt, tocmai de asta am și rămas : n-aveam nevoie de gînduri și remușcări, le amînam mereu pentru cînd voi fi liniștit și calm, adică pentru niciodată ; alesesem soluția cea mai comodă, fuga, de aceea ar fi trebuit să-mi fac morală, să mă autocritic, dar treaba asta mă plictisea cumplit, pentru că prea puține lucruri depind de mine, iar apoi zi de zi, de-i aud pînă și-n somn, fel de fel de javre mor de dragul meu, mă visează ușă de mănăstire, bun de pus în ramă, or eu tocmai asta nu vreau. Ar fi ridicol să le iau în seamă cuvintele, s-ar distra tocmai ei. Pe de altă parte modelul meu de om nu rimează cu al lor : pentru ei cuvintele desenează un fel de robot pe cînd mie, exact aceleași cuvinte îmi sugerează altceva. Dar cît le-ai spune tot nu pricep, așa că ne cîntăm fiecare melodia preferată. Și mai era încă ceva : Nina. Sîinii ei cam disproporționați, șoldurile solide și ochii mari, mereu uimiți, mă atrăgeau cumplit. Odată, într-o seară, în vreme ce-mi făcea plata, m-am pomenit strîngînd-o puternic de încheietura mîinii, iar ea, în loc să protesteze, m-a privit surprinsă.

— Ce-ți veni ?

— Să te aștept ? am întrebat-o și Ninuca s-a mulțumit să zîmbească provocator și să dispară.

— Fetițo, tu o să mori de gît cu mine, i-am mai spus și ea nu s-a dat în lături.

— Aș vrea s-o văd și pe asta. Una știți toți : să-mi propuneți să mă culc cu voi !

— Păi eu nu-s „voi“. Eu sînt eu și gata. Asta m-a șocat întotdeauna : nu suport să fiu confundat cu cineva, fie și cu Richard Burton. Orieșt s-ar strădui cineva, eu refuz să fiu o cifră, un număr, un roboțel. Cînd sînt confundat, scot flăcări. Așadar, să nu mai faci eroarea asta. că nu-mi place să fiu nici chiar cine ți-ar conveni să mă crezi. Iar de înșurat, zău că n-am chef pînă mi-oi găsi un socru bogat, cu vilă și mașină la scară și cu o fată căreia să nu trebuiască să-i acopăr fața, la o adică.

— Tot eu sînt mai de bază, a rîs ea. Te ține tata-socru o lună — că acu' nici nu mai apucă bietul om să-și aranjeze neamurile că și zboară —, iar după ce-l dă afară, te-ai garnisit cu ciuma pe o viață.

— Dacă n-ai fi avut sîinii ăștia cred că nu m-aș fi uitat la tine. Acum văd că ai și niscăi inteligență. Sînt gata să fac țîgul.

— Nu, că mie-mi trebuie un bărbat serios și cu inițiativă, nu niște guralivi care vorbind de dragoste au impresia că o și fac, a rîs ea.

— Hai, facem proba și dacă n-o să mă ții minte și în viața de apoi, te las să-mi dai cu ciorbă pe singurul meu costum sic !

Eram ferm convins s-o aștept pînă la închidere pentru că, acasă, oricum n-aveam poftă să mă duc, bătea un vînt a pustiu în mansarda mea, era mereu frig, noapte, în plus, stăpînii își schimbaseră covoarele. Puiuleț trecuse pe la Cisnădie și-și adusese marfă proaspătă, de export, iar Leni, pentru a avea pretext să treacă pe la mine, mi le depozitase pe cele vechi acolo împreună cu diverse haine de ale ei, nu înainte însă de a face un scandal fioros :

— În casa asta niciodată n-am avut unde să-mi țin cîrpele, toate sînt boțite, înghesuite una peste alta încît trebuie să mă transform în femeie de serviciu, să calc pînă-mi ies ochii.

Cînd i-a propus să-le aducă sus, la mine, Puiuleț a protestat.

— Nu se poate, omul stă dezbrăcat în camera lui, îl poți găsi într-o ținută indecentă și, oricum, singură, în camera unui bărbat...

— Dar ce, salopetele lui jechoase și puturoase sînt mai decente ? Și n-ai decît să mergi tu după ele, că mie-mi pică nasul cînd sînt încă în capul scării. Doar n-o să crezi, dragă, că mi se face de un nespălat ? Că și tu îmi ești prea mult, o, că dacă ar fi după mine aș desființa bărbații din lume...

Astfel, camera ajunsese un fel de talcioc, Leni avea mereu de adus cite ceva încît i-am spus :

— Acum nu rămîne decît, sub un pretext sau altul, să te muți și tu aici. Dar fără Puiuț, că așa-mi vine să-i trag două peste bot cînd îl văd cum se ține scai de fusta ta !

— Păi, n-are dreptate ? Am impresia că simte ceva...

— Și ce propui ? N-ar fi mai bine să dispar puțin, să mă mut de aici ? Sînt cam obosit. Chiar și în casă să fiu, de data asta pe bună dreptate, suspectat ? Uneori îmi vine să dorm cu ușa încuiată sau să merg prin hol numai cu luminile aprinse : cine știe ce nebunie îl poate apuca din senin ? Și, pe urmă, vreau măcar o oră pe zi de calm, de detașare... Aici îmi sînt mereu vinovăția, n-am astîmpăr.

— Și bucuria de a ne ști aproape, de a ne iubi, după cite am înțeles, rămîne undeva pe planul trei, dacă mai rămîne... Să pleci ? Singură, între pereții ăștia ? Apare acasă, mîncare, încuie toate aparatele, îl deranjează chiar dacă sînt într-o altă cameră, și se pune pe lucru sau pe povești de la slujbă, iar eu nu înțeleg nimic. Pe urmă, culcarea... Dacă n-ar fi nopți... Așa, te știu aproape, mai fug la tine, cînd îi cresc porția de somnifere, mă bucur cînd mă cred așteptată și cînd îmi închipui că ți-ai pierdut răbdarea.

— Dar de ce n-am întinde-o amîndoi departe de el, departe de orice om care ne cunoaște. Să luăm viața de la capăt...

— O, nu, mi-e frică. Ne-ar găsi oriunde... Și, pe urmă, s-ar prăpădi singur, n-ar putea trăi fără mine... Dincolo de asta, n-am curaj, nu sînt capabilă...

— Sigur, nu vrei să renunți la anumite avantaje materiale... Toate vorbele de dragoste pe care mi le spui sînt zero în acest caz... Voi pleca eu și, dacă te vei răzgîndi, o să-ți spun cum să mă găsești.

— Nu, în clipa cînd vei face acest lucru mă voi sinucide.

— Cine are timp să te creadă ? De unde curaj pentru sinucidere, cînd plecarea este mult mai simplă și ți-e frică să încerci ?

— Încearcă tu numai să dispari și vei vedea !

Nu căutam s-o înțeleg și nici nu mă străduiam, oricum era plăcut să fiu cu ea în perioada cînd Puiuț pleca în străinătate sau în diverse deplasări prin țară : Leni era o femeie energetică, știe să facă dragoste ca o disperată, de parcă viața s-ar sfîrși în clipa imediat următoare. Uneori am impresia că-mi ia tot aerul și, de aceea, nu-mi place să o văd zilnic, prefer să pierd vremea prin oraș și să vin acasă tîrziu de tot, noaptea, după ce știu că somniferele și-au făcut efectul. Săptămîna viitoare voi fi în schimbul de noapte, așa că dimineața va fi a noastră, încheiere de lună și iubitelul nu prea poate părăsi slujba. Pînă atunci însă țineam să fiu liber și, oricum, în local îmi convenea.

Dialogurile noastre ar fi făcut să moară de ris pe orice om inteligent. Eu eram patetic, îi propuneam fuga cu toată convingerea, desi știam că o belea în plus ar fi mai mult decît aș putea duce, ea, la fel de gravă, nu voia să renunțe la el, poate dintr-un sentiment matern, dar de vorbit vorbeam și căutam să fim cu atît mai convingători cu cît aveam sentimentul zădărniceii mai viu. De fapt, n-am înțeles niciodată ce poate fi în mîntea ei.

Nina știindu-se privită se mișcase încet, provocator încît, după primele două sute de vodcă, mă gîndeam pur și simplu să o plachez, ca la rugby, în fața tuturor mutrelor de acolo. În plus, îmi venea să rid de propunerea făcută gazdei : dacă totuși îi trăneste prin cap să accepte să fugim în lume ? Într-o criză de nervi sau, de frică, îndată ce Puișor va intra în anotimpul bolilor... Ar fi trebuit s-o încep încă de la un capăt și, dincolo de asta, Leni nu este visul de aur al vieții mele, chiar dacă, în paranteză fie spus, nu m-aș fi gîndit la coarnele mărețe pe care ar urma să mi le pună, cu aceeași nevinovăție și siguranță. Viața ei pare o sumă de momente : nu are nici ieri, nici mîine, face și cea mai mare prostie cu o degajare incredibilă, nu regretă nimic și nici nu-și dorește mare lucru, risipește cu nevinovăție totul, zîmbete, haine, aur, este omul pe care n-ai cum să te superi, îi scuzi orice gafă înainte de a scoate un singur cuvînt.

La a treia sută de vodcă Nina devenise irezistibilă iar pe mine mă îmboldea nevoia să cînt. Altădată am să țin mîntea la cît începe dispoziția lirică. Fără îndoială, aș fi cîntat o vreme, așa, pentru mine — căci nu intenționam să dau

un concert public, iar pe vecinii inghesuți la mese nu-i consideram demni să-mi asculte vocea —, dacă Nina nu m-ar fi anunțat că am început să mă matolesc.

— Torni în tine, dragă, de parcă ar fi sfârșitul lumii. Păi la ce-ți folosește că te anesteziezi în halul ăsta? Acu' ești treaz, necăjit, sau ce draci ai, și peste câteva clipe te vād sub masă, ca pe ultima zdreanță! Păi, tu bei să mori, să te prăpădești?

Cu chiu cu vai am mai scos încă o jumătate de la ea, însă m-a asigurat că e ultima și, nu știu cum, m-a apucat o furie grozavă: uite, domnule, nici să mă îmbăt nu mă lasă, și aici sînt stîlpi ai moralei publice.

— Am să te aștept, i-am spus, și-o să-ți dovedesc că nu sînt beat. Vreau și eu să mă anesteziez, poate am motive. Ce, mă vezi zilnic? M-a dus cineva acasă? Cînd nu-mi pot deplasa hoitul dorm în stradă, dar nimănui nu-i pot permite să mă orienteze!

S-a întimplat însă că tocmai atunci doi tipi să-și ceară voie la masa mea.

— Mă rog, dacă poftiți, nu-mi face plăcere... Și mai sînt miliarde de mese goale! le-am spus, urmărind nostalgic șoldurile Ninei care intrau într-un con de umbră.

— Dacă o să ne cunoști mai bine o să-ți facă plăcere că ne-ai întîlnit, zise unul și, iritat de vocea-i ironică, aspră, i-am cercetat cu atenție mutra: era înalt, osos, cu urme de coșuri pe față; în rest — ținută corespunzătoare, cravată decentă, costum cumpărat în rate, minecile ceva mai scurte și, culmea, o batistută albă în buzunarul de la piept. Asta, nu știu de ce, mă scotea din balamale. Parcă mi-ar fi pus foc sub tălpi. Îl mai văzusem undeva, lucra sigur la noi în fabrică, era mereu în preajma diversilor ștabi, lăsa impresia că se ocupă de ceva serios. Pînă la urmă mi-am amintit: tovarășul Ulei. De fapt, pe lîngă ștabi roiesc fel de fel de asemenea indivizi și se întrec în a fi cit mai cenușii, încît îți trebuie o memorie fenomenală să-i reții în cazul că ai prins vreo slăbiciune specială pentru asemenea mutre. Ca să nu par intimidat l-am luat direct.

— Tu ești, măi Cincinălule? Ai venit pentru ochii mei, cu vreo morală gata scrisă la domiciliu, sau ții să-mi prezinți pe prietenul tău? În rest poți să afli de la maistru că-s bine, sănătos, îmi depășesc cu regularitate planul, iar cu cotizațiile sînt la zi. Dacă aș fi avut cumva pîntecăraie, ai fi fost capabil să mă aștepti la ușa closetului, așa, numai să nu mă simt eu bine? Acum sînt o persoană particulară pusă pe mîncat. Și apoi mă plictisesc mai plăcut singur.

— Uite, spuse el reținîndu-și cu greu furia, prietenul meu, Nae Sobaru, care te iubește de-l apucă greața.

Din spatelul lui își făcu apariția o moacă solidă, cu pomeții proeminenți și cu ochii mici, vîriți în orbite. Păr creț, proaspăt tuns, părea să fie unul din sportivii ratați care-și bițfie fibrele prin fabrică și mor de încîntare cînd ies pe locul zece la crosul de 1 Mai. Îmi strînse mîna puternic, gata să mi-o rupă, vrînd astfel să-mi dea de înțeles cine este și ce mă așteaptă dacă voi continua să le analizez deschis mutrele.

— După felul cum m-a strîns, i-am spus lunganului, pare șahist sau rupător de lozuri în plic.

— Ia mai tacă-ți pliscul, se răsti sportivul, că-ți închid imediat privighetoarea.

— Păi, voi n-ați venit cu intenții pașnice după cîte înțeleg. Atunci, mai bine m-ați fi așteptat afară, să-mi pot sorbi în liniște cafeaua.

— Ai o mutră care cere pumni, însă voisem să rezolvăm o treabă, pe scurt, fără martori și cadru oficial. Cinci minute și ne vedem de-ale noastre, că și mie-mi produci greață, spuse lunganul.

— Bine, atunci, în rezumat, despre ce-i vorba? Ador uneori singurătatea și cînd am astfel de crize, nu obișnuiesc să dau explicații.

Nu era de ales. În clipa cînd aș fi părut intimidat lucrurile ar fi luat o întorsătură periculoasă. Adevărul este că n-aveam chef de bătaie tocmai în ziua cînd, bolnav după cîteva clipe de liniște și deconectare, îmi găsisem un rost: să mă îndop ca prostul și s-o cuceresc pe Nina. Iar în local era calm, plăcut, încă nu apăruseră în schimbul doi țiganii ce zdrăngăneau un biet pian de te lovea plînsul. Și, la urma urmei, înțelegeam să iau pumni însă pentru o cauză mai nobilă. Dar tot atît de adevărat este că nu mai înghit nimic, îmi sare capacul cînd diverși înaintați încearcă să-și impună punctul lor de vedere, să mă ia la fix cu dădăcelile lor. Știam bine acest soi de ființe: se reped vijelios la tine, caută să te intimideze, îți speculează orice ezitare și, chiar dacă cedezi, le faci pe plac, nu termină, abia le vine cheful să-și ridă de tine. Trăisem prea mult la cîmin, le învășasem tactica, de aceea eram convins că discuția n-are cum să se termine pașnic, deși trebuia să

incerc. M-am gândit să aleg o soluție de mijloc :Nina. M-am uitat enervat în pahar, apoi prin sală și am exclamat.

— Iar nu găsești un ospătar când ai nevoie, după care m-am dus la ea : Fată dragă, i-am spus, îi cunoști, cred, pe ăia de la masă.

— Sînt de la voi, de la fabrică, zise ea. Clienți vechi. Lunganul m-a scris de cîteva ori în condică, de-mi vine să-i pun verde de Paris în bere. Papițoiul e laborant și chibit : îl văd mereu cu fotbalistii la masă, le plătete coniac, se chelesc împreună.

— Uite, n-am chef de pumni în seara asta, așa că, te rog, fă-mi semn când pleci.

— Dar mare curajos ești. Sau e o nouă strategie ?

Îmi venise să-i trag o înjurătură de două ceasuri dar m-am reținut.

— Nu e nici o strategie, te duc pînă la primul taxi.

— N-am poftă să fiu vîrită în povești din astea, dar ce nu fac eu pentru tine !

— Bine, Ninuțo, atunci mai dă-mi o vodcă mică pe tema asta, am acceptat eu.

La întoarcere, căutam diverse soluții : spre care perete mă îndrept dacă va fi cazul, cu ce-i pot pocni în cap și, mai ales, cine m-ar ajuta la o adică ? Din păcate — nici un cunoscut, diverse mutre șterse citindu-și ziarul, familii care mîncau în grabă și îndrăgostiți ce nu-și dezlipeau nici de frică buzele unul de altul. Lunea trecută am văzut un om căzînd pe stradă, zbătîndu-se și nimeni n-a sărit să-mi ajute să-l ridic, deși i-am porcăit cum mi-a venit la gură. S-au plictisit oamenii de declarații sau poate au un suflet ca talpa... M-am așezat la masă, calm, de parcă ei nici n-ar fi existat.

— Și pentru noi n-ai comandat nimic ? spuse sportivul. Ce lipsă de politețe ! Eu n-aș fi procedat la fel.

— Încă nu m-am decis : salvarea sau duba miliției ? Te las pe tine să faci alegerea. Orice democrat ar proceda la fel. Conștiința mă îndeamnă spre dubă, pentru că, cum știm, miliția apără liniștea oamenilor muncii, securitatea și truda lor pașnică, avutul lor, integritatea. Firește, nu eu sînt cel care trebuie să hotărască.

— Eu cred că toți salvarea e mai bună, spuse sportivul tremurînd de furie, pentru că milițienii nu știu pune fălci în gips și nici drege ciolane. Eu cam la astea m-am gândit în ce te privește.

— Gata, interveni lunganul, v-ați luat peste picior, ajunge, noi am venit pentru altceva : să discutăm într-un cadru mai intim viața ta, unele abateri, în speranța că vei înțelege că-i vremea să te dai pe brazdă.

— Uite ce e, l-am întrerupt furios, văd că tot pentru bătaie ați venit. Căutați nod în papură ? Perfect. Ieșim afară, ne batem, prefer asta decît să aud niște chestii de-mi vine să-mi vârs mațele. Păi, de ce să-mi faceți voi, mie, morală cînd nu aveți bunul simț să plecați de la o masă unde nu ați fost invitați ? De ce să cred eu în morală voastră cînd nu știți mai multe cuvinte decît un papagal ? De unde vă provine harul ? Cîntînd în struna șefilor ? Scurt : n-are rost s-o întindem. Ce vreți ?

Lunganul, Mitică Ulei, păruse intimidat, nu dorea să provoace scandalul tocmai aici ; în schimb Sobaru de abia își reținea furia.

— Măi băiete, începu Ulei, cu un aer patern, eu îți vreau binele, dar tu duci o viață tare imorală. Te ții de doamne căsătorite, sfidezi pe toată lumea. Noroc că muncești binișor, altfel ai zbura din fabrică. Dă-ți și tu seama că nu te costă nimic dacă renunți la femeia aia !

Deci afacerea mea cu Leni era cunoscută ! La urma urmei puțin îmi pasă, nu-mi făcusem nici o iluzie, nu eram naivul în stare să creadă că se poate păstra vreun secret : știam însă că de obicei soțul este ultimul care află, așa că mai aveam puțin timp ; mă obseda doar un singur lucru : de unde ? Nu ieșisem cu ea pe stradă, nu vorbisem despre Leni nici măcar la beție, totul se consumase între cei patru pereți și, rar de tot, ziua, cînd eu mergeam direct de la fabrică în pădurea din marginea orașului unde mă aștepta. Atunci ?

— Și ce-ai vrea să fac la vîrsta asta, măi muceo ? Tu ești neprihănit sau cei ce propovăduiesc morală n-au obligația să fie ei înșiși morali ? Dacă-i așa, dă-mi o adeviere și, pînă mă însor, intru în secta voastră. Sau facem un schimb de experiență : tu cum te descurci ? Ce metodă ai găsit ? Și dacă nu renunți, ce mi se întîmplă ? Ciripește !

L-am privit în ochi fără să-mi desprind mîna de pe umbrelă.

— O să cam luăm măsuri, spuse în cele din urmă Ulei. Și n-o să-ți convină.

— Bun, am înțeles, luați măsuri, adio și n-am cuvinte. Vreau să văd și alte mutre în fața mea.

— Să nu ne grăbim Mitică, interveni Sobaru, apoi mi se adresă. Tu știi că din cauza ta m-a dat Leni afară din casă? De ce, mă? De ce n-o lași în pace?

— Cred și eu. Cu o mutră ca a ta, mă mir că n-a murit de inimă. D-ai-a n-are casa ploșnițe: au fugit de tine.

— Și tu ești mai acătării? Îngînă el cu greu. Tu ai două...

— Așa se pare.

— Scurt: o lași sau nu?

— Eu stau în gazdă, mă fleăto. Puțin îmi pasă de Leni a ta, am mințit eu.

Poți s-o frigi. Dar tu-ți inchipui că din moment ce ți-a dat papucii, o femeie ca ea te mai primește înapoi?

— Doar nu mi-a povestit viața ei? Nu știu eu de ce ține tineri în gazdă?

— Mă, Fănele, mă, interveni rugător Ulei, pentru tine-i o simplă aventură, puțin îți pasă, pentru Nae, însă, e amor mare, dragostea vieții lui. Înțelege și tu și am să te sprijin unde trebuie. Îți cunosc viața, Fănele. Știu că ai mai multe muște pe căciulă. Știu că din cauza gurii tale ți-ai mâncat omenia, încât la prima gafă o să ți se întoarcă toate cu virf și îndesat. Tovarășul Ionescu mi-a vîndut niște poante de-ți vine să te spînzuri. Dacă te iau sub protecția mea ți se schimbă situația...

— Eram în stare să plec seara asta, măi Mitică, dar cuvintele tale de la urmă mi-au produs greață: păi ce nevoie am eu de sprijinul tău? O să-mi luați boii de la bicicletă sau o să-mi dați bicicleta cu boi cu tot? Nae dragă, vezi ce ți-a făcut prietenul? El te-a lucrat, jur, să nu-mi porți mie pică. Și acum valed!

— O să plîngi tu băscălia asta, Fănele, spuse amenințător Sobaru. O să te pupe rece doamna Leni. Să nu zici că nu te-am avertizat.

— Pa și n-am cuvinte. Altădată să nu mai încurcați borcanele.

Cei doi n-au spus nimic, au continuat să mă privească fix, cu ură. Unul dintre ei mă călca insistent pe un picior, însă m-am făcut că nu mă prind. Apoi a venit Nina cu tocănița.

— Drăguțo, i-am zis, adu-mi te rog, fărășul să-i arunc afară pe mucoșii ăștia.

Curios, n-au scos un cuvînt, îi surprinsesem, poate că eram primul ce nu s-a lăsat intimidat; după o lungă ezitare Sobaru a început să aleagă cu degetele bucățile de carne din farfuria mea; le mînca plescăind cu poftă, lingîndu-se pe buze și pe mâini și, iarăși, senin, fără să mă privească, trecu la pireu. Enervat că Ulei era foarte încîntat de năzdrăvănia prietenului său, cu o mișcare bruscă, i-am aruncat pe față și pe haină resturile.

— Acum aveți pretext, le-am strigat și lumea uimită s-a uitat spre noi.

Intrigați de curajul meu sau, poate, neliniștiți de reacția oamenilor, s-au ridicat și, încet, cu capul în pămînt au părăsit sala. „Că vor trimite pe alții sau mă vor aștepta ei, mă gîndeam, este același lucru. Mai am o oră la dispoziție în care măcar să mînc omeniește“. Bătaia care urma începuse să nu mă mai preocupe. Știam dinainte că n-aveam cum învinge, oricît m-ar fi impulsionat orgoliul, și drept urmare, gîndurile mi se organizaseră, devenisem calm, lucid poate tocmai pentru a regreta din plin, nu atît seara devenită rece, gelatinoasă, cît urma de liniște ce mă încolțise. Leni nu merita nici măcar un pumn. Nu știusem nimic despre ea, îmi lunecase plăcut, elegant printre degete și, iată, o descoperisem altfel, mică, redusă, jalnică. La cîți nu le-o fi povestit, printre lacrimi, trista ei soartă, nenorocirile ei cu Puileț pe care, totuși, n-are de gînd să-l lase? Și eu, inteligentul, eram în stare să mă potcovesc cu o asemenea pomicică! Simțeam în clipa aceea, cum, asemenea unor cai bine potcoviți, treceau peste mine tropotînd bezmetic, monotonia, oboseala, nervii, neliniștile zilelor trecute; ele mă tăvăliseră și, fiecare, în scîrbă, ținea să mă calce. Să nu-mi rămîină nimic întreg, curat, neatins. La orice tentativă de ridicare, alte copite îmi fixau capul în pămîntul rece, murdar. Puteam un singur lucru: să înjur, și înjuram cu poftă, iar înșuruierea absurdă de cuvinte jechoase ținea loc explicațiilor pe care ea mi le cerea mereu. Cine sînt? Ce gîndesc despre ea? Cum o văd? Cît o iubesc? Dar mai ales trecutul meu o preocupa obsedant. Aștepta probabil să o mint, să scot din lanțul de amintiri plate o întîmplare de excepție, un act de curaj, o minune. Nu eram ce spuneam că sînt, asta mi-o reproșa și ținea cu orice preț să-i inventez, să mint numai să-și justifice intuiția. Dar ce conta cine sînt și ce rahat de sentimente aveam în mine și pentru ea, cînd fraierului îi puneam coarne ziua-n amiaza mare, cînd nu eram decît exact ceea ce se vedea? Leni umbla îmbrăcată mai ales în alb și în momentele cînd nu păcătuiam, nu știu de ce mă fascina. Poate pentru că alături de ea uitam totul:

inceputul și sfârșitul lumii, rahaturile care-mi tocău viața, timpul și spațiul, mă legam de ea ca un disperat, ajungeam să nu mai simt că exist, și nici nu doream altceva; numai parfumurile ei, cumpărate de fraier cu prețul unor zile de foame din cine știe ce capitală nenorocită, îmi atenuau mirosul de plumb din cauza căruia toate aveau un insuportabil gust dulceag, iar eu mă simțeam otrăvit încet, când se apropia de mine, îmi venea să țip s-o opresc să nu mă atingă, să nu moară brusc. Poate, prin nu știu ce mecanism, trăsesem un semn de egalitate între destinele noastre, îmi spuneam că durerea o simți la fel indiferent de cauză și, iată, în seara aceasta fusesem obligat să mă desprind de ea, să mă reclădesc altfel.

Știam că nu-s un tip de excepție, că nu sînt decît un oarecare, un destin banal, dar țineam să mă simt eu însumi, atît cît eram. Cînd venisem în fabrică, tînăr și fericit, suplu, inteligent și lucitor, plus școală și origine socială perfectă, au tăbărit pe mine cu activitățile. Abia terminasem cu inundațiile și m-au găsit potrivit pentru dans. „În definitiv, mi-am spus, dacă n-am încotro, decît să mîzgălesc hîrțile cu fel de fel de cugetări cugetate, decît să adun într-un loc niște vorbe pe care să le afișez pe pereți, mi-am zis că prefer dansul, mai bine țopăi și învîrt la lelițe, să li se vadă chilotii pînă-n Africa de Sud.“ Sigur, afacerea asta îmi lua mult timp, erau repetiții lungi, enervante, monotone, dar dacă Cel de sus nu m-a învrednicit cu vreun talent — și cum tot trebuia să fac ceva, nu aveam încotro —, dansul era singura cale de a mai trage chiulul vaporilor de plumb. În plus, mai strîngeam la pieptu-mi de plumb cîte o frumoasă, iar cînd mă enerva, conform tradiției populare, îi mai ardeam una peste șale și ea, în loc să se supere, mi se lăsa moale în brațe, gest care nu-mi displicuse pînă-n clipa cînd, pe nepusă masă, începuse să-mi vorbească de „căminul nostru“, de „iubirea noastră“ și să facă planuri de viitor în numele meu, fapt care m-a scos direct din pepeni. Pentru că la acest capitol prea mulți se înghesuie să-ți hotărască viața, să-ți prezică ce vei face peste un miliard de ani, iar mie cînd apar Mafalde de astea îmi vine să mușc, să țip. Odată, cînd un șef cu constiințele m-a luat la rost explicîndu-mi cum ar trebui să fie un muncitor, deși nu înghițise în viața lui o gură de vaporii de plumb, nici o picătură incandescentă nu-i găurise salopeta, am lătrat pur și simplu, noroc că nu mi-a trecut prin cap să-l și mușc! A venit să ne vadă într-un moment cînd nu aveam de lucru. Stăteam la umbră și-mi tăiam unghiile.

— De ce pierzi vremea tovarășu? De ce stai aici? m-a repezit.

— N-am ce face. Ați fi vrut să mă găsiți la soare?

— Nu, la muncă. Păi ce fel de muncitor ești dumneata? Nu ți-e jenă de salariul pe care-l iai? Și profitînd de faptul că toți se strînseseră în jurul meu și rîdeau pe înfundate, mi-a spus cum ar trebui să fiu, ce se așteaptă de la mine, cum ar trebui să gîndesc, în loc să aibă grijă de minereu. Ce să-i fi făcut? Am mîrșit și, în cele din urmă, am lătrat de-a binelea pînă l-am pus pe fugă.

Din păcate, cariera mea artistică a fost scurtă și, odată cu ea, s-a sfîrșit și legătura cu partenera de dans; pur și simplu nu ni s-au mai încrucișat drumurile, iar eu n-am mai căutat-o: observasem rușinat că-mi lipsea vocația casnică, nici un gînd pașnic, domestic nu mă cerceta pe sub frunte, n-aveam doza necesară de maturitate și responsabilitate și nici nu reacționam pașnic la sugestii. Ce s-a întîmplat? A venit instructorul și în loc de: „un-doi-trei piruetă la stînga“, a început cu un discurs.

— Copii, trebuie să ne pregătim foarte serios, vine tovarășul Vătafu de la Consiliul sindicatelor în vizită, iar dînsul și-a exprimat dorința de a ne vedea, vom da deci un spectacol la clubul sindicatelor și trebuie să fim la înălțime.

Și taca-taca, taca-taca, Vătafu-n sus, Vătafu-n jos de parcă ar fi fost Mesia și nu un biet purtător de geantă care, probabil, avea niște slogane de vîndut așa cum le cumpărase, o curea de transmisie... Pe urmă mi s-a adresat mie:

— Fănele, tu ești mai școlat așa că ne interesează niște strigături noi, pline de conținut, mobilizatoare. Dacă nu există, le faci singur. Găsești și tu, acolo, niște rime la *combinat, plan, cincinal, depășire, mulțumire* și așa mai departe. Te gîndești chiar din clipa asta.

Am rîs cu lacrimi.

— De ce nu-mi cereți să sculpez statuia lui Coșbuc sau mai bine a lui Deceanu, că tot nu l-a văzut nimeni?

— Fabrica n-are cerc literar, așa că te descurci. Din clipa asta poți să te gîndești. Firește, o să le mai utilizăm și pe cele vechi, dar dozate cu grijă. Noul trebuie să predomine.

I-am promis că voi încerca și, în timpul *învîrtitei*, l-am făcut să-i înghețe inima :

*Decit vătaf peste noi
Mai bine ți-ar sta la oi, măi !
Că oile ne dau nouă
Lapte, brinză, unt și ouă, măi !*

Dansul s-a oprit, oamenii mureau de rîs, la fel și instructorul care nici el nu era în clar cine este acest Vătafu. Sigur, mi-a făcut morală căci așa trebuia — a se lua imediat atitudine, la fața locului, cînd se manifestă abaterea —, a promis că va rămîne „totul între noi”, numai că la următoarele repetiții au asistat diverși tipi din conducerea comitetelor și comițiilor fabricii. I-am lăsat în pace, nu s-au legat de mine, nu le-am spus nimic. Abia ultimului, venit să pregătească vizita, i-am adresat printre dinți niște adjective selecționate, însă nu pe cele ce mi-ar fi convenit mai mult, deoarece mi-a sugerat cu voce ceva mai ridicată să-mi scurtez părul. Era dintre ăștia care-și închipuie că morală, cultura și toate celelalte depind de păr, pantaloni și mustață. În sfîrșit, a apărut și Vătafu. Stătea cu directorul în primul rînd și vorbeau neîntrerupt. Eu, sigur, de mila instructorului, i-am făgăduit că voi fi cuminte, că voi spune numai strigături acceptate :

*Să trăiască Combinatu'
Că mi-o angajat bărbatu !*

Îl urmăream atent, din cînd în cînd arunca spre noi cîte o privire plictisită, albă, puțin îi păsa că ne pierdusem atîtea nopți, discuția cu directorul părea să-l captiveze, iar sala, sătulă probabil de mutrele noastre, căuta să descifreze taina dialogului : „Nu cumva ... schema iarăși ?” Atunci, furios, mi-am luat inima-n dinți : „Dacă nu ne fac cinstea de a ne privi sau măcar de a tăcea, la proximal dans mă lansez, cu orice risc”. Și n-au încetat, zadarnic solistele de muzică populară lăudau hărnicia și bucuria țărănilor, inutile șoldurile puse atît de bine în evidență de cîntărețele de muzică ușoară, dintre care una dacă ar fi avut voce pe măsura pieptului și picioarelor ar fi cîștigat chiar și la Interviziune sau la San Remo. Și cum nici chiloții partenerelor noastre de dans, învîrtite cu năduf și disperare, nu-i făceau vreo impresie, m-am umplut de revoltă și, în semn de protest, i-am urlat strigătura. După o liniște înghețată în care auzisem pînă și pulsul instructorului, ca un tam-tam bătut cu setea confrăților noștri în curs de dezvoltare din Uganda, a izbucnit risul și aplauzele pentru care m-ar fi invidiat chiar și Fred Astaire. Tovarășul Vătafu și-a mîngîiat scurt palmele, ne-a aruncat un zîmbet oficial, de circumstanță și, trîntindu-și un picior peste celălalt, și-a reluat ideea în timp ce instructorul nostru, vînat de furie, mă amenința din culise cu pumnii ridicați. Iar pentru că nu mai aveam de ales, îl stîrnisem oricum, mi-am propus să-mi fac damblaua. Aveam totul : muzică, public dispus să mă aplaude și, firește, resurse neexploatate încă. I-am spus Floricăi să mă lase singur și cînd, conform indicațiilor, coloana de dansatori se aliniase pentru a părăsi scena, m-am zmulș din anonim, am ieșit în față, autoritar, am făcut semn orchestrei să continue melodia și, spre stupoarea formației, m-am lansat într-un dans bizar : pocneam palmele, chiuaiam, îmi bătătoream coapsele, strigam ce-mi trecea prin minte, îmi plezneam cu sete cizmele, mă bălăngăneam stupid ; doar pocnetul palmei și tropăitul furios, nebun respectau ritmul. Eram, în sfîrșit, împăcat : revoluționasem „fecioreasca”, dădusem un nou impuls tradiției, în plus nu neglijasem nici tezaurul folcloric față de care mă simțisem obligat de mai multă vreme. Inspirația, condiția fizică, inteligența și talentul își dăduseră în sfîrșit mîna, se regăsiseră în mine. La sugestia instructorului perechile au încetat pasul pe loc, s-au lansat în niște piruete pînă au reușit să construiască un cerc, să mă acopere. Din păcate nici dansul meu nu le făcuse vreo impresie, deși sala mă aplauda atît de frenetic de parcă mi-aș fi dat jos pantalonii. Cu asta însă cariera mea artistică a luat sfîrșit ; cum nu mai puteam trăi fără artă am vrut să mă înscriu în echipa de teatru, însă m-au refuzat ; la fel au făcut și cei de la recitări și cei de la pictură. Intrasem sub ascuțitul criticii, deși le explicam, de fiecare dată, cu stăruință, că am îmbunătățit creator dansul, că nu e bine să rămîni închistați între marurile tradiției. Am fost chiar indignat că n-au încredere în oameni, nu-i stimulează.

— De ce nu mă ajutați, tovarăși ? De ce nu-mi modelați conștiința ? Eu am greșit probabil dar oare numai eu ? Ce ar fi să faceți un comitet pentru educarea mea ? Un comitet din care să nu lipsească femeile, uteciștii și toți cei ce se reped acum la mine. Eu sînt perfectibil, simt asta, mi-am dat seama.

DOUĂ CÎNTECE

I

*Un echinox, al toamnei, s-a lăsat
Cu talgerul luminii către noapte —
Și ce devreme vine seara-n sat !
Iar arborii vorbesc numai în șoapte.*

*Aprinde lampa și coboară storul,
În sobă n-ar strica un pic de foc,
Vezi în cămară unde-am pus ulciorul
Cu vin mai vechi, nu cel cu suc de soc.*

*Am să citesc, de vrei, „Afară-i toamnă“
De Eminescu, lângă vatră stînd,
Apoi ce-nseamnă și ce nu înseamnă
Iubirea ne vom aminti pe rînd.*

*Vor fi atîtea amintiri ca foi
Cîte-n grădină frunze și petale
Și cîte fire albe-n păr la noi,
Vestind vișornitele hibernale.*

*Păharele le-om ridica ciocnind,
Lăsînd o picătură și subt masă
În cinstea celor subt pămînt dormind
Și-a mugurilor proaspeți ce-o să iasă.*

II

*Ascundeți-vă subt pămînt, semințe,
De ploi, de vînt și alte suferințe
Ce toamna peste arbori le abate
Și iarna-apoi cu mînile-nghețate.*

*Acolo veți porni domol din germen
Să-ntîmpinați la sorocitul termen
Cu viață nouă soarele ce-așteaptă
Spre el să vă'nălțați treaptă cu treaptă.*

*Și să-i întindeți foile și floarea
De prin grădini și lanuri largi ca marea ;
Stau gata jos să vă binecuvinte
La rădăcini străbune oseminte.*

MIHAI BENIUC

ISTORIA ÎN PERSPECTIVĂ STILISTICĂ

Întîia trimitere la o filosofie a istoriei o face Blaga în planul întregului sistem publicat în „Prefața” la *Diferențialele divine* (Editura Fundațiilor, 1940), repetat sub aceeași formă în „Prefața” la *Știință și creație* (Sibiu, „Dacia Traiană”, 1942), unde *Ființa istorică*, „în pregătire”, respectiv „în elaborare”, figurează ca prim titlu dintr-o proiectată *Trilogie pragmatică*. În timpul războiului, cînd Universitatea din Cluj era refugiată la Sibiu, Blaga a ținut un curs de filosofia istoriei, publicîndu-l parțial în revista „Saeculum”, al cărei director era. Ulterior, din motive ce urmează să fie cercetate, gînditorul a renunțat la ultima trilogie proiectată, încheindu-și *Trilogia cosmologică* cu *Ființa istorică*, celelalte două lucrări fiind, în ordine: *Diferențialele divine* și *Aspecte antropologice* (prima publicată în 1940, a doua tipărită în acest an la Editura Facla).

Dactilograma manuscrisului *Ființa istorică*, aflată în posesia familiei, poartă data revizurii ei: 18 mai 1960, cu un an înaintea morții. Deși filosoful a elaborat între timp *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea* (Ed. științifică, 1966) și *Experimentul și spiritul matematic* (Ed. științifică, 1968), ambele arătînd nu numai alte preocupări dar și alt mod de gîndire, ca dealtfel tot ceea ce a scris în acea epocă, dovedind dacă nu o nouă orientare, cel puțin o schimbare de perspectivă (vizibilă, mai ales, în ultimul studiu citat, în care aplică matematicilor unele din ideile de bază ale sistemului), totuși gîndul la întregirea viziunii sale filosofice nu a dispărut. Așa cum arătăm în *Lucian Blaga și problema antropogenezei* („Viața Românească”, iulie 1976), chiar atunci cînd Blaga reia anumite concepte fundamentale ale antropologiei filosofice, prezentarea lor este altfel făcută. Gîndirea sa e mai puțin metafizică și liniară, anumiți termeni sînt mai științific circumscriși deși legătura cu articulațiile întregului sistem se menține. Poate există o discontinuitate de stil, cu siguranță o continuitate de gîndire, mai nuanțată însă. Altfel nu ne-am putea explica felul în care Lucian Blaga înțelegea să-și încheie în 1960 sistemul prin *Ființa istorică*, legată indestructibil de întreaga sa viziune. Faptul că lucrarea era „în pregătire” încă din 1940 și elaborată în mare în 1942, probabil încheiată chiar atunci sau imediat după terminarea războiului, poate fi o explicație exterioară. Dar simpla lectură a textului, în care gîndirea lui Blaga se arată încă străină de ideile noi ale epocii, de acele idei care au rodit parțial nu numai în cele două lucrări amintite mai sus, dar se simt și în *Despre conștiința filosofică*, mai ales în *Aspecte antropologice*, demonstrează limpede apartenența structurală a acestei lucrări la ideile și principiile fundamentale ale filosofiei sale, așa cum sînt acestea stabilite încă din *Trilogia cunoașterii*. Și, privind ceva mai adînc lucrurile, nici nu putea fi altfel. *Ființa istorică* încheie sistemul. *Ființa istorică* este o aplicare la istorie a concepției sale filosofice, așa cum *Știință și creație* și *Religie și spirit*, erau aplicarea aceluiași principii de filosofia culturii, elaborate în timp, la marile concepții științifice și religioase. Ar fi fost dificil, dacă nu imposibil, să-și modifice un întreg sistem, pentru a fundamenta o altă filosofie a istoriei decît aceea care izvoră organic și rămînea unitară cu o frămîntare filosofică de o viață. De aceea trebuie să privim cu o anumită înțelegere această teoretizare ce are, pentru cei crescuți în spiritul filosofiei marxiste, un alt timbru, o altă voce chiar. Sunetul ei face parte dintr-o amplă orchestrație,

structural alta decît aceea pe care o auzim astăzi. Dar cu foarte multe accente valoroase, cu numeroase trimiteri de excepție ce fac lucrarea să fie recunoscută ca fiind urmarea unei gândiri filosofice profunde și cu implicații majore *Ființa istorică* fiind un laitmotiv, o reluare, o aplicare a unor principii, stabilite cu mult înainte și-n circumstanțe strict teoretice, trebuie considerată drept ceea ce este și privită critic între limitele unei gândiri ce a dovedit, în ultima parte a vieții, o remarcabilă suplețe, o mișcare dialectică a gândirii, dar care nu s-a putut desprinde din faldurile dese și strînse ale propriului sistem.

Mai mult ca în oricare dintre cărțile sale scrise după încheierea celui de-al doilea război, în *Ființa istorică* Blaga este prizonierul propriilor sale teorii privind cunoașterea, cultura și valorile. Începînd cu primele teoretizări, cuprinse mai tîrziu în volumul *Zări și etape* (Epl. 1968), continuînd apoi cu trilogiile, Blaga a imaginat, treptat, un model ingenios prin care a încercat să explice, la început, creația artistică, generalizîndu-l apoi la toate formele de cultură. Nu-i cazul să stăruim asupra acestui model de antropologie filosofică mai degrabă decît de „noologie abisală“, elaborat în timp. Să amintim doar că la început gînditorul se lasă furat de propriile sale teorii asupra omului și destinului său creator ca și de o terminologie proprie și foarte tîrziu își dă seama de necesitatea unei fundamentări științifice a situației omului în univers, pe care o și întreprinde în *Aspecte antropologice*, privind însă și acum antropogeneza și destinul omului în perspectiva teoretică deschisă de *Trilogia cunoașterii și a culturii*.

Iată care este situația omului în perspectiva acestei ingenioase antropologii imaginată de Blaga. Omul deplin este acea ființă unică în univers aflată pe cea mai înaltă treaptă a evoluției vieții (a unei evoluții înțeleasă nu numai ca adaptare, ci și ca salt ontologic), care dispune de două moduri de cunoaștere, avînd și două moduri existențiale, dintre care ultimul, cel ontologic, îi este specific. Prin gîndirea lui, la care Blaga, alături de celelalte caracteristici amintite de orice psihologie, adaugă o coloratură magică și mitică, dar mai ales datorită acestui salt ontologic spectaculos și propriu, el se află ancorat într-un orizont al misterelor, pe care încearcă, după părerea lui Blaga, să le descopere metaforic („omul este animal metaforizant“, spune Blaga), în marile creații artistice și științifice, în viziuni mitice și religioase, fără să reușească datorită unei cenzuri pusă de un centru existențial botezat, tot metaforic, *Marele Anonim* („Ideea despre Marele Anonim este un produs mitic-filosofic al gîndirii noastre; am putea spune al imaginației noastre căutătoare de ultime sensuri“) și unor frîne ale categoriilor stilistice ce se află în inconștientul său, altele decît cele specifice intelectului și care-și au sediul în conștiință. Datorită acestor factori inconștienți pe care-i are doar omul, după modelul bagian, ce alcătuiesc o „matrice stilistică“, fiecare creație poartă pecetea unui stil. Nimic deci din ceea ce face omul, în indiferent ce domeniu, nu se poate sustrage acestui sigiliu stilistic, diferențînd astfel culturile, epocile, personalitățile, creațiile. O explicație posibilă, alături de altele, a varietății viziunilor existențiale, a concepțiilor religioase, a modurilor științifice sau a plâsmuirilor artistice.

Dacă teoria stilului are cîteva idei demne de reținut, iar exemplificările lui Blaga sînt excepționale, și gînditorul s-ar fi rezumat la aplicarea lor în artă, așa cum a făcut în atîtea din volumele sale, am fi avut o teorie a culturii, o filosofie a culturii, alături de altele, poate mai interesantă și mai complexă, dacă nu și mai aproape de adevăr. Ambițiile filosofului au fost însă mult mai mari, deși gîndul îndrăzneț al generalizării datează de mai tîrziu. El extinde aria aplicațiilor sale la toate actele demiurgice ale omului. Aplică adică modelul imaginat pe baza unor considerații metafizice, științei, religiei și istoriei. Aplicarea era urmarea firească a unei teorii ce consideră categoriile stilistice ale matricei sau cîmpului stilistic drept factori „determinanți“ pentru rostul și destinul omului. Dar în acest punct este și contradicția esențială a întregului sistem articulat în cele patru trilogii și răsturnarea de perspectivă cu urmări din cele mai grave. Dacă inițial Blaga, pornind de la indiferent ce sugestii străine dar extrem de seducătoare de filosofia culturii, de la unele intuiții romantice, de la psihologia abisală și gîndirea mitică românească, toate într-o sinteză personală de-o inegalabilă forță de atracție datorită ideilor sale noi și îndrăznețe dar mai ales unui fascinant farmec stilistic, ajunge la un model ingenios și eficient în explicarea culturii, în continuare el nu face decît să aplice acest model și celorlalte activități umane, în loc ca analiza acestei activități să fi dus la model. Ceea ce el întreprinde în *Știință și creație*, *Religie și spirit* sau *Ființa istorică* nu-i decît în vederea confirmării unor teze dinainte stabilite. El vede pretutindeni o amprentă stilistică. Religiiile au fiecare „stilul“ lor, concepțiile științifice nu se pot sustrage

unei perspective stilistice, ca să nu mai vorbim de filosofie și artă. Mai mult, desfășurările istorice sînt și ele urmarea acestor factori ce-și pun pecetea pe ele. Lucru nu întotdeauna chiar atât de evident pe cît i se pare lui Blaga în încercarea de a-și verifica și valida teoriile prin tot ceea ce a întreprins și creat omul în modul său existențial specific.

Plăsmuirile teoretice ale omului sînt modelate, în concepția lui Blaga, după o matrice sau un cîmp stilistic, lăsînd la o parte în mod nejustificat factori de ordin morfologic, social, economic etc. Pentru cei ce vor să respingă de plano exemplificările lui Blaga, pot părea curioase anumite determinante stilistice, cum ar fi bunăoară ideea de rezistență la infinit, și ideea de rezistență la dialectică specifice grecilor. Nu trebuie să uităm însă restricțiile pe care gînditorul însuși le face atunci cînd admite (și afirmația se poate generaliza) că știința, numai în măsura în care este constructivă (cînd plăsmuirile ei teoretice încearcă să descrie laturile ascunse ale fenomenelor) este supusă factorilor stilistici. Există porțiuni mari unde influența acestora e nulă, alta în care știința este doar „călăuzită“, nu determinată de acești factori. Modul existențial, căruia îi corespunde cunoașterea „paradisică“, nu cunoaște determinarea stilistică. Numai modul ontologic, cu altă cunoaștere „luciferică“, este propriu factorilor stilistici determinativi. Blaga mai admite ajustarea stilistică ulterioară a ideilor și observațiilor, după cum, tot pentru ca teoria să poată fi „confirmată“ de fapte, anumite idei sînt doar „episodice“, nu „determinante“, altele „firave“, nu „viguroase“, în sfîrșit „consecvente cu sine“ sau „adulterate“. Firește, cele episodice, firave sau adulterate, chiar dacă există, nu pot fi aduse, după părerea sa, ca argumente împotriva constatărilor stilistice. Întră în discuție doar ideile consecvente și viguroase. Așa încît, în această perspectivă destul de nuanțată, ideea de infinit sau devenire nu este specifică științei și filosofiei grecești, determinantă deci pentru acest univers creator pentru că nu este destul de viguroasă și de consecventă cu sine. În acest fel va proceda Blaga și atunci cînd aplică aceiași factori stilistici concepțiilor religioase sau fenomenelor istorice.

Iată deci fenomenele istorice în perspectiva stilistică. Istoria și gîndirea istorică privesc, de către Blaga, ca realizări stilistice, metafizica istoriei solidară înțregii sale metafizici, („Metafizica ne-am alcătuit-o în chip mărturisit în spiritul unei viziuni de ansamblu asupra existenței“), întregului model filosofic. Întrucît acest model teoretic s-a format în timp iar primele capitole ale *Ființei istorice* aparțin tocmai epocii de limpezire a anumitor principii constitutive este firesc oarecum ca gînditorul să stăruiască asupra lor, deși ne-am fi așteptat ca accentul să cadă mai mult pe istorie. Dar cum filosofia istoriei a lui Blaga se bazează tocmai pe acest model antropologic iar istoria este înțeleasă într-un anumit fel, deosebit de al altora și-n perspectiva unei sinteze filosofice încheiată în articulațiile ei de bază, nici o abatere de la această teoretizare nu este posibilă. Acest lucru este vizibil de la început, dar e cu totul evident în anumite capitole pe care urmează să le examinăm mai îndeaproape.

Blaga privește istoria într-o perspectivă largă și de aceea numeroasele lui trimiteri la cultură, artele plastice, muzică și literatură mai ales, la filosofie adesea, pe lîngă relativ puținele trimiteri la evenimentele istorice propriu-zise, la spectaculoase ciocniri armate, se datorează unei concepții moderne asupra istoriei ce nu mai pune accentul pe eveniment și la care se gîndea și Nicolae Iorga: „Deosebirea între istoria politică și istoria culturală dispăre astfel, cînd sentimentul unității subiectului și conștiința datoriei de a trata unitar lucruri care au o singură energie generatoare, stăpînește pe istoric“. Și mai departe: „Există o singură dezvoltare și toate modificările de viață se prind într-însa, apărînd fiecare la locul ei, hotărît de sensul acelei mișcări, de momentul ivirii situațiilor și faptelor“ (Cf. Pompiliu Teodor, *Gîndirea istorică*, p. VI, citînd din „Două concepții istorice“ (1911), publicat în *Generalități cu privire la studiile istorice* (1944), p. 90). Și Blaga privește această unitară dezvoltare umană, odată ce investeste pe om cu demnitate istorică, dar mai ales cu demnitate creatoare. Omul fiind singura ființă creatoare din univers, tot ceea ce el face animat de cunoașterea luciferică, de mutația ontologică din el, dar și datorită factorilor stilistici, este istorie, eveniment istoric, istoria fiind înțeleasă ca „dimensiune în care se desfășoară productivitatea, munca, creația omului“, așa cum afirmase încă din *Aspecte antropologice*.

Să vedem foarte pe scurt perspectiva stilistică în care gînditorul privește istoria, așa cum este ea precizată și reformulată în *Ființa istorică*. Sînt unele ușoare modificări, numeroase sublinieri, amănunte mai ferm circumscrise, extinderi, toate însă în același fascicul teoretic pe care-l cunoaștem din lucrările anterioare. Matricea stilistică este pusă în paralel cu „cîmpul stilistic“, noțiune pe

care Blaga o împrumută de la Alex Gurvitsch (devenită între timp loc comun), utilizând-o alături de prima încă din *Știință și creație*, dar folosind-o cu precădere în *Aspecte antropologice*. Noțiunea are, după cum știm, largi aplicații în știință și Blaga o aplică mai ales istoriei. Deși teoria nu se modifică, cîmpul stilistic este înțeles ca suma unor forțe determinante convergente din plasa cărora nu scapă nici o manifestare creatoare a omului sau ca substrat al vieții spirituale și istorice a omenirii. O teorie mai complexă deci și mai suplă decît o cunoaștem din încercările constituirii matricei stilistice în tinerețea filosofului. Aceste cîmpuri stilistice ce interferează și-n care se desfășoară istoria își pun pecetea pe fenomenul istoric, ca dealtfel pe orice plămuire umană.

Precizări prețioase face Blaga în *Ființa istorică* în legătură cu factorii stilistici, priviți acum într-o dinamică proprie. Dacă matricea stilistică era socotită ca un mănunchi de determinanți stilistice, cîmpul stilistic este purtătorul unor vectori. Determinantele sau vectorii stilistici alcătuiesc o bază cosmogenetică în afara căreia nu există plămuire spirituală sau fenomen istoric. Factorii stilistici sînt numeric indeterminabili, purtători ai unor puteri interioare, interferează, pot fi înlocuiți cu alții, sînt schimbători, cîmpul stilistic poate fi înlocuit cu altul, așa cum se potrec lucrurile în istorie. Teoria dovedește astfel flexibilitate, nuanțare și suplete cum nu cunoscuse înainte dar și o complexitate menită să răspundă întregii activități umane. Despre felul cum interferează stilurile Blaga are pagini de rară frumusețe, d.e. cele privind stilul moldovenesc al mănăstirilor, nouă și originală sinteză între gotic și bizantin.

Nici un fenomen fără stil nu poate fi socotit drept un fenomen istoric. Chiar istoriografia este concepută și se desfășoară în virtutea unor factori stilistici ce determină anumite forme specifice în conformitate cu întregul cîmp sau arie stilistică în care și desfășoară istoria un întreg popor. Pentru că dacă istoria și cultura egiptenilor este deosebită de a inzilor sau babilonienilor sau grecilor și este urmarea acestor vectori stilistici prezenți și deosebiți de la cîmp stilistic la cîmp stilistic, și modul de a concepe istoria, deci gîndirea istorică, întrucît se poate vorbi de ea, corespunde acestor factori prezenți doar la poporul respectiv. În lumina acestora fenomenele istorice vor primi anumite semnificații specific bliagene. Din păcate nu fenomenele istorice determină teoria ci dimpotrivă, teoria le modelează în conformitate cu coordonatele ei stabilite cîndva. Pentru că dacă se poate admite, într-o largă perspectivă, existența unor cîmpuri stilistice și a unor factori stilistici determinanți, dacă pînă la un punct și teoria privind preistoria și istoria (primul termen fiind tot istorie de o anumite modalitate și prezentă pînă în zilele noastre, ducînd la culturile minore, așa cum este circumscrișă noțiunea în teoretizările anterioare, alături de culturile majore) se poate accepta, teoretizările privind dialectica, dar mai ales progresul și metafizica istoriei ridică serioase semne de întrebare.

În ceea ce privește dialectica istoriei, Blaga, care pune sub semnul întrebării întreaga filosofie a istoriei de pînă la el, era firesc să renunțe la perspectiva hegeliană și a lui Spengler sau să corecteze alte perspective. Pare surprinzător faptul că un gînditor de talia lui Blaga nu se referă în teoretizările sale la materialismul dialectic și istoric. El vorbește despre „marxism“ atunci cînd pune problema dialecticii în istorie. Trebuie să subliniem că Blaga nu cunoaște decît o „dialectică stilistică“. În cadrul acestei dialectici stilistice ideile lui sînt rodnice, dar conceptul este dintr-o dată restrîns la o accepțiune valabilă doar în perspectiva sistemului său. Pentru teoretizarea contaminării stilurilor devenirea dialectică din viziunea hegeliană a triadei sau jocul alternant al tezei și antitezei pe care-l constată la marxism, i se păreau lui Blaga prea largi. Gînditorul admite parțial dialectica totală și previzibilă, înlocuind, în explicarea fenomenelor istorice, și teoria Ideii a lui Hegel și baza materială social-economică, cu cîmpurile sau matricea stilistică. După părerea lui și în conformitate cu teoria contaminării, acești factori, a căror existență este recunoscută, nu sînt determinanți. În viziunea lui, izvorită din întregul său sistem, doar factorii stilistici, categoriile abisale (stilistice) modelează istoria, ca dealtfel orice creație umană. El arată că dialectica parțială pe care o constată în istorie este imprevizibilă deoarece categoriile sau factorii stilistici se remaniază doar parțial, unele din caracteristicile vechi rămînînd și în noua etapă istorică. Încearcă să dovedească, cu exemplificări alese cu grijă că, chiar atunci cînd un cîmp sau o matrice stilistică este atinsă de dialectică, aceasta nu este totală și previzibilă, ci parțială și imprevizibilă. „În cadrul dialecticii (stilistice n.n.), susține filosoful, nu se poate profetiza“. Clasicismului, așa cum știm, i-a urmat romantismul. Iată care sînt, după teoreticianul filosofiei culturii, factorii caracteristici ai clasicismului: orizontul infinit, tipizarea, staticul. În

cîmpul stilistic al romantismului există tot trei asemenea factori : orizontul înfinit, tipizarea, dinamicul. Dialectica, în acest caz simplificat anume, nu atinge, în perspectiva stilistică a lui Blaga, decît o categorie. Nu răstoarnă întregul cîmp, așa cum s-ar întîmpla în cazul unei deveniri dialectice totale și previzibile. De unde concluzia că dialectica stilistică, adică dialectica lui Blaga, este parțială și imprevizibilă deoarece s-ar fi putut întîmpla ca altele să fi fost modificările pe care nu le cunoaștem decît aposteriori.

Oricît de expresive ar fi exemplele aduse de Blaga (deși simplificate pentru a fi mai ușor înțelese), de la cîteva cazuri particulare generalizarea este riscantă. Nu se poate spune că Blaga nu a avut cunoștință de teoriile moderne și contemporane asupra istoriei. Amintește doar unele de care voia cu precădere să se distanțeze. Dar pentru că întreaga lui antropologie filosofică, întregul sistem, era clădit pe ipoteza acestor coordonate stilistice, fenomenul istoric nu putea fi privit decît în această perspectivă. Ar fi fost greu, dacă nu imposibil să-și repudieze întreaga filosofie, așa cum s-a structurat aceasta în aproape cincisprezece volume, deși era conștient de criticile ce i se vor aduce. De criticile ce i s-au adus chiar de către colaboratori din cei mai apropiați, cu care fără îndoială a discutat toate aceste probleme. Nu trebuie să ridicăm alte semne de întrebare decît ale propriului său secretar responsabil de redacție (Z. Barbu) de la revista al cărei director era. În esul *Cultură și istoricitate*, vorbind despre Blaga, după ce-i recunoaște originalitatea concepției de filosofia culturii, acesta se distanțează fără echivoc. În primul rînd, după autorul eselui, doar acele fenomene sînt considerate și devin istorice care dau sens epocii (în cazul lui Blaga doar cele ce poartă amprenta unui stil). În al doilea rînd interesul îl purta pe Blaga mai puțin către istoricitatea fenomenelor de cultură și într-un sens prea restrîns, fără să țină seama de existența altor factori în afara celor stilistici. „*În problema istoricității*, spune colaboratorul lui Blaga, *se oprește la mijlocul drumului, deoarece nu-l interesează dacă există o rațiune istorică sau nu ; dacă există canoane după care putem înțelege diferitele legături de succesiune dintre stiluri. Adeseori acordă o parțială încredere dialecticii. Nimic mai mult*“ („*Saeculum*“ nr. 4, 1943, p. 67). Semnatarul rîndurilor de mai sus era adeptul deplin al unei dialectici depline, pe care o și teoretizează ca atare. Autorul *Spațiului mioritic*, deși nu putea fi de acord cu asemenea opinii, nu s-a opus publicării lor în propria-i revistă pentru că înțelegea să respecte și părerile altora, chiar dacă acestea erau critice. El însă și-a continuat nestingherit teoretizările ajungînd, cum era și firesc în perspectiva unor cîmpuri și vectori stilistici, la această simplificare a unor fenomene extrem de complexe cum sînt cele istorice.

Un punct de tot atît de mică rezistență este teoria ideii de progres care derivă din teoria privind opoziția dintre cultură și civilizație pe care, deși ar fi avut toate motivele, nu o corectează. Progresul, în sensul pe care-l acceptăm noi azi, de dezvoltare ascendentă prin etape calitativ superioare, este în concepția lui Blaga doar parțial. El este posibil, după Blaga, doar în liniile laterale ale existenței umane, fără a atinge ființa umană în fundamentele ei. Nu este posibil, în viziunea acestei filosofii, un progres „absolut“, în sensul de „întreg“, „total“. Se știe doar că progresul este un concept relativ, raportat întotdeauna la anumite condiții și criterii. Gînditorul nu ține însă seama că este vorba de o mișcare reală ce suprimă starea actuală, făcînd progresul posibil. Un progres determinat de anumite condiții social-istorice de care nu se poate face abstracție cu atîta ușurință. Un progres îndreptat în toate direcțiile nu doar în cea tehnică, așa cum concepe Blaga ideea de progres. Care modifică structural societatea și omul. Pentru Blaga însă, care vede ideea de progres doar în lumina, nu întotdeauna destul de limpede, a propriului sistem, este vorba de un progres restrîns, unul lateral, fără acces în absolut, într-un absolut pe care gînditorul îl înțelege în perspectiva teoretizărilor proprii. Motivarea teoretică adusă acestei situații și acestui mod de a gîndi este în perfectă concordanță cu toate principiile filosofiei sale de care era, la sfîrșitul vieții, imposibil să se despartă.

Progresul nu-i posibil deoarece ființa umană este dominată în univers de principiul conservării misterelor, istoria fiind o dimensiune în întregime solidară ființei umane. „*Omul nu poate sări peste sine însuși*“, afirmă gînditorul. Toate progresele sînt posibile (cel tehnic în primul rînd pentru că ține de modul paradisiac al omului, avînd în vedere adaptarea la mediu și securitatea proprie) în afară de cel ce duce la absolut, adică revelarea misterelor. Este cel puțin salutară afirmația pe care Blaga o face că un progres istoric linear, total, absolut nu este cu puțință în perspectiva filosofiei sale. Sublinierea noastră e necesară : în perspectiva acestei filosofii progresul nu este posibil decît într-un anumit fel. Deși ne-am

putea întreba, chiar rămânind la teoretizările sale, dacă orizontul misterelor nu se împuținează pe măsură ce omul descoperă anumite necunoscute. Filosoful răspunde firește negativ și fiindcă orizontul acesta este desmărginit, dar și fiindcă printr-un ciudat și inexplicabil mecanism, prin revelare misterele se potentează.

Dar punctul cel mai discutabil al modului în care Blaga încearcă fundamentarea unei filosofii a istoriei este legătura ce o face cu primele sale teorii metafizice privind Marele Anonim și cenzura sa transcendentă. Marele Anonim este un centru divin-demonic al existenței în general. Omul este ancorat în orizontul misterelor cu capacitate relativă și limitată de cunoaștere, condiționată de structuri strict umane. Acest centru metafizic a instituit o cenzură transcendentă, adică anumite cordoane censoriale de apărare. În acest sens cunoașterea fenomenelor naturii este în funcție de trei cordoane (disimularea prin simțuri a misterului, organizarea prin categorii intelectuale a fenomenelor, dezvelire frenată prin teorii, în cadre stilistice), în cunoașterea fenomenelor psiho-spirituale, interveni doar două cordoane (organizarea materialului brut prin categorii intelectuale, dezvelirea frenată prin teorii în cadre stilistice), în sfârșit în cunoașterea fenomenelor istorice doar un singur cordon censorial, organizarea materialului istoric prin categorii intelectuale. Toate aceste modalități de cunoaștere, dintre care cea mai liberă este a fenomenelor istorice, are loc în condiții umane și la nivel strict uman.

Viziunea filosofiei istoriei așa cum a conceput-o Blaga se completează cu o metafizică a istoriei, altfel ar fi, susține gânditorul, fără mesaj. Metafizica, înțelegând prin ea viziunea de ansamblu asupra existenței, a asimilat întru totul preocupările lui strict filosofice și strict științifice. Gânditorul specifică însă sensul dat „creației” metafizice: îmbinare între filosofie și mit, lucru ce trebuie subliniat și reținut. Elementele constitutive sînt Marele Anonim, lumea și omul. Marele Anonim, centru existențial, a instituit principiul conservării misterelor în univers. pe care Blaga îl consideră una din condițiile esențiale ale istoricității ființei umane. Lumea condiționează fenomenele istorice dar nu afectează nici esența, nici specificul istoricității. Istoricitatea este modul de desfășurare a existenței umane în plenitudinea ei. În centrul întregului sistem, ca și-n acela al filosofiei istoriei se află omul. Viziune strict antropocentrică eliminînd posibilitatea revelației și existența unei alte lumi, Marele Anonim fiind în acest sens un centru ontologic, fiind Ființa. Dar istoricitatea este dimensiune caracteristică doar omului luciferic, omul paradisiac îndreptîndu-se spre orizontul limitat al unei existențe date. Doar acțiunile și activitatea celui luciferic poartă pecetea stilistică. Toate încercările de cunoaștere sînt relative și provizorii. Istoricitatea stă în limitele și sub constrîngerea unui cîmp stilistic.

În direcția aceasta privind gîndirea istorică, istoricitatea este de neînlăturat și se împletește cu destinul tragic al ființei umane. Istoricitatea prilejuiește ființei umane creațoare de istorie și suficientă, și satisfacții, și bucurii și dezamăgiri. Bucurie cînd visează absolutul, imaginîndu-și că aspirațiile și creațiile sale i-ar putea mijloca saltul în absolut, dezamăgiri cînd are conștiința caducității funciare a creațiilor sale și limitele ce-i înconjoară cunoașterea. Metaforic vorbind, iadul și raiul omului sînt aspectele permanente ale istoricității sale. Dar dacă istoricitatea este o dimensiune impusă, și categoriile stilistice sînt forțe de la care omul nu se poate abate. Ele reprezintă în cunoaștere mijloace structural pozitive de revelare. În perspectivă metafizică își schimbă sensul devenind limitative și frenante (frînele transcendente). Teoretizările stilistice sfîrșesc într-o metafizică a stilului, care ia forma unei metafizici a istoriei înțeleasă ca „o alcătuire de semnificații adumbrite de taină și nimic altceva”.

Întreagă această metafizică justifică starea permanent creatoare a omului, revelarea misterelor fiind o întreprindere strict umană, în limitele puterilor spirituale omenești. Omul este situat într-o istoricitate permanentă și infinită iar toate condițiile în care existența lui se află îl mențin într-o permanentă stare creatoare care însă nu-și atinge ținta. Omul și istoria sa sînt privite drept niște realități condiționate de tendințe limitative și restrictive. Pe de o parte aspirația, pe de alta frîna, pe de o parte nostalgia zborului, pe de alta aripile frînte. Destinul omului este, în această alambicată și ciudată, fantastică viziune, aici pe pămînt. Dar e un destin tragic ce stă între tendințele omului de a se substitui centrului ontologic și măsurile de apărare luate de acesta. Încercare de cucerire a absolutului soldată cu un permanent eșec. Orizontul misterelor este un teritoriu interzis, omului rămîndu-i doar aspirația și nostalgia lui.

Iată deci metafizica, așa cum o concepe Blaga, simplu fenomen de cultură. Nimic altceva decît metaforă, imagine, simbol, mit. Gînditorul este conștient de acest aspect liric al metafizicii sale, socotită o poveste, chiar dacă exemplară.

(„Spre deosebire de alți gânditori n-am trecut niciodată sub tăcere împrejurarea că vedem în metafizica noastră mai mult o «creație», în care filosofia se îmbină cu mitul, decît o cunoaștere cu pretenții de adecuație în raport cu existența în totalitatea ei“). Are deci luciditatea s-o privească fără să-și facă iluzii, dar propunînd un nou mit („propunem un nou mit al creației“, spuse în *Diferențiale*). Modalitatea mitică alungată din știință rămîne operantă în metafizică, ultimul ei refugiu. Poate nu chiar ultimul, literatura oferindu-i un larg cîmp de desfășurare, după cum ne arată atîtea din creațiile contemporane. Chiar dacă un cîmp stilistic. Situație nu tocmai favorabilă sau după cum se exprimă gânditorul „situație precară“ totuși „tulburătoare și dătătoare de rare satisfacții, după părerea noastră“.

Ar fi poate necesar, în această ordine de idei, să ne întrebăm ce matrice stilistică și-a pus amprenta pe ea, pe această mitică metafizică ca și pe întreaga gândire blagină, dacă o altă întrebare nu ar stărui, cu privire la o cunoaștere înterzisă și pe care gânditorul o deține totuși. Dacă filosofia istoriei a lui Spengler îi pare lui Blaga construită pe eșafodajul unui gînd ce rămîne „mitologic“, cum am putea socoti propria sa metafizică a istoriei durată tot pe un mit? Și mai departe încă! Spengler susține — afirmă Blaga în încercarea lui de distanțare de acest mare gînditor de la care a împrumutat, chiar dacă asimilată, teoria spațială a culturii, — pe urmele monadologiei leibniziene, teoria impermeabilității culturii. Așa cum monadele sînt singure și fără ferestre, nici culturile nu pot comunica între ele. Cu toată această situație insurmontabilă Spengler „pretinde despre sine că are înțelegerea perfectă pentru *toate* culturile“. Oare Marele Anonim înconjurat cu cenzura lui, cu multiplele cordoane censoriale și cu atîtea frîne transcendente, interzicînd omului posibilitatea revelării misterului, în ce chip, în ce ceas de taină și cu ce scop i-a șoptit filosofului teoria cenzurii transcendente și esența ființei umane? Dacă nu avem acces la mister, nu avem nici la Marele Anonim, centrul misterelor.

Metafizica istoriei, așa cum o propune Blaga, rămîne deci un mit, o mare metaforă filosofică. Poate unele elemente ale filosofiei istoriei, astfel concepută, să fie adevărate. Căci orice poveste are ca punct de plecare anumite fapte reale, deci adevărate. Imaginația n-a mai putut fi apoi echilibrată de rațiune. Și s-a revărsat ca o apă zăgăzuită. Pe deasupra tuturor acestor perspective rămîne poetul, sporind frumusețea cu-n cîntec sau cu o taină.

ION MAXIM

INTERLUDIU MARAMUREȘAN

*Urc serpentinele ample ale Gutiiului
cu senzația păsării care plutește
pe-un curent ascendent —
și gîndul mă duce la Pinteza Viteazul,
la pistoalele lui
descărcate în domni și-n inima timpului ; în vale
rămîn sate cu porți de frumuseți ostenite,
cu sori din enigmatice lumi
semănați în lemnul cel dulce —
spre-a rodi nemurirea și dorul re-ntoarcerii...*

PESTE CETĂȚI MOLDAVE

*Peste cetăți moldave se mai aude vibrînd
părul femeilor de plăieși
ce-a fost strune de arcuri — acele plete prelungi,
mirosînd a sulfină și-a floare de tei și-a mugur de rouă,
trimițînd săgeata cu moarte
în ținta dușmană ; cade-n genunchi
fiece brad pentru sufletul lor ce aprins îl ținură
lîngă dorul de soți și daurita iubire
de glia străbună ; trilul ciocîrliei
prinde-n pămînt rădăcini pentru ele,
se-ncovoiaie — arc cît cuprinsul de țară --
cu părul lor, femei de plăieși slobozînd și acum
din nemoarte prin sîngele nostru
săgeți neînvînse.*

STRĂLUMINATA PĂDURE

*Străluminată pădure, flăcări sunînd inegale : ardeau
în pîlpîiri de veacuri cîmpia și muntele ; ai aruncat
un piepten în urmă,
răsărînd gorunii aceștia și ulmii și brazii ; ai împlîntat
un cuvînt,
și-am rămas încîlcit în desîșuri ; e un lac al tenebrelor
între arbori fără suflare ; va trebui
să-l traversez printre crocodili și pyrania ;
va trebui să-l înot în oglînda amurgului,
eu însumi devenînd o rază reflectată
de-această oglîndă ; străluminată pădure
de la marginea gîndurilor —
a iubirii prea mari și-a necredinței în tine ;
de cîte veacuri dorm cu capul
pe-un zîmbet al tău ?
Aștept să-mi arunci un fir de păr
ca vraja să se destrame.*

ALB ESTUAR

*Duioasă ca floarea de lotus puțin ofilită
sub soarele verii îmi este speranța aceasta —
lumină a inimii ; prin ea tu transpări,
prin ea
îmi stă casa suspendată-n declicul amiezii —
alb estuar fericirii
de-a fi amîndoi într-un nume.*

STAU PE-UN MUNTE DE SARE

*Stau pe-un munte de sare aproape de cer ;
tu — pe-o vale curată, terminată în dragoste ;
ne vorbim cu cuvintele ploii,
ne privim mai mult prin aduceri-aminte ;
dar fiecare gest al tău deșteaptă cercuri în mine
și unul al altuia sîntem,
cum e a mării imaginea muntelui
din zile senine.*

DIM. RACHICI

VIRGIL TEODORESCU ȘI ARTA „ARTEI POETICE“

Poezie neîntreruptă, titlul sub care editura *Minerva* (col. B.P.T., cu o prefață de N. Balotă) a pus în circulație de masă una din cele mai importante opere poetice de azi, nu este (cum crede un comentator) pe de-a-ntregul al lui Virgil Teodorescu, ci al lui Paul Eluard. Și nu al oricărui Eluard, ci al poetului care, ajuns la maturitate, își definește astfel despărțirea de mișcarea care îl consacrase — supra-realismul. (*Poésie ininterrompue* apare în 1946, atunci când Virgil Teodorescu abia „se înscrie“ — editorial — cu *Blănurile oceanelor*). Dar reînțînirea cu titlul, azi, înseamnă mai ales reînțînirea cu rațiunile lui de ieri: refuz al oricărei încadrări; circumstanță pentru avataruri; așezare de fluviu în matcă, prin darea-n uitare a meandrelor. Socotind după ultimele aplecări critice, nu s-ar spune că lucrul n-a fost înțeles. Atîta doar: e puțin probabil că — ne referim la aceleași recente comentarii — climatul de calm și siguranță pe care această poezie îl revendică azi în juru-i ar putea fi clădit prin ștergerea oricărei neliniști de pe chipul ei. Străduința de a vedea aici opera unui „heraclitean“ ceva mai focos, ori a unui „neptunic“ mereu involburat, nu e și un mod indiscutabil de a formula autoritatea „clasică“ la care opera în mod legitim aspiră. Dacă e adevărat că această masivă retrospectivă lirică ne inspiră azi plenitudine și durabilitate, faptul nu se datorează cine știe căror precauțiuni didactice, ci tot acelor trăsături pe care poezia lui Virgil Teodorescu le-a avut dintotdeauna în ființă: neliniște, convulsie, îngrijorare. Mai ales îngrijorare, fiindcă, sub trufașa siguranță de sine, sub toată această răscoală de vorbe și materii, se ascunde o imensă grijă pentru soarta și posibilitățile de supraviețuire ale Poeziei. De unde constatarea că puține sînt poeziile de relief ale culegerii care să nu pună în discuție chiar poezia.

Iată un *Poem* din 1932, pe care putem conta ca primă „artă poetică“: „M-am hotărît să scriu cu pieptul / prin care trece-o navă cu hornuri de tutun / și mate-loții ciungi / m-am hotărît să scriu plutind pe ape / purtînd pe ochi o mască de os cu multe trape / și vreo cîțiva acri / A dacă zici că ești poet / iată aicea ecrasită / iată aicea apă aer foc / iată pămîntul și setea de mastroc / A dacă ești poet / cînd umbli toamna / pe-nserat cu fata de brutar / fii sincer tenebros / fii furgonar / și-atunci vei scrie cu pieptul în care vaduri ard...“. Fiind dintre primele, nu e nici cea mai cutezătoare, nici cea mai radicală. Cîteva venerabile datine sînt însă de pe-acum făcute praf, cu o vervă demnă de un nou venit. Și în primul rînd arta „artei poetice“. (Pentru a înțelege mai bine ce-a fost și ce-a ajuns aceasta în mîinile insurgentului, aș recomanda solemnele reflecții ale lui Ștefan Aug. Doinaș despre „șansa și inerția artelor poetice“ în *Orfeu și tentația realului*). Ceea ce, cîndva, reprezenta un cucernic ceas de reculegere, a devenit șarjă și gaminerie. Odinioară, în arta poetică aedul se încununa ceremonios; acum dă cu tîfla și se ia peste picior („A dacă zici că ești poet...“). Clipa solemnă, apoteotică, hibernală (l'hiver saison de Part...) a ajuns futilă și parodică. (O anumită solemnitate există și aici, dar e solemnitatea șotiei și a cuvîntului sfichiuiind peste adevărurile leneșe). Dintr-un act „dumincal“, îndeplinit sub drapel, arta poetică s-a degradat în vanerie de „furgonar“. Cu un singur cuvînt — cum să-l ocolim? — a devenit *anti-artă poetică*.

Dar cînd ne-am aștepta mai puțin, valorile se inversează, și toată această ofensivă contestatară apare merituosă și constructivă. Cum? Prin simplul fapt că rocambolada, „fumisteria“ (*Poemul* citat are ceva din aerul vagant al poeziilor lui Const. Tonegaru), „dicteul“ sau cum vrem să-i zicem, repune în realitate poezia în drepturi noi. Deși toate artele poetice revendică acest merit, cele mai multe nu-l au. Lăsînd impresia că afirmă, consolidează, arta poetică în genere limitează și interzice. Comunicînd o credință, ea devine un mod de a le pierde pe toate celelalte. Iată ce știe din primul moment „funambulul“: absența oricărei reguli lasă o șansă tuturor. El pornește convins că se poate scrie „cu pieptul prin care trece-o navă“, că poezia e „cînd umbli toamna pe-nserat cu fata de brutar“, „cînd parcurile te cheamă alcoolizate“ (răcoros vers!). Ce altă profesiune mai optimistă (poate prea optimistă) decît că poezia se poate face oriunde, oricînd și oricum? S-a spus cuvîntul „demoralizant“? (A. Breton l-a spus: „l'esprit de démoralisation“, și alții l-au întors împotriva-i). Da, dar demoralizare a canonului și nu a Poeziei.

Cine este totuși acest demolator care la douăzeci de ani promite Poeziei magnificitatea? La prima vedere este un personaj cam năzdrăvan și locvace, care își procură seriozitatea din gravitatea cu care o pierde. (În bună parte, așa va și rămîne.) Numai că, prin consecvența cu care o face, cuceritorul vorbăreț izbutește să ne pună definitiv pe gînduri. Această consecvență înseamnă intervenție autoritară a spiritului în caligrafia realității, intervenție în urma căreia suprafețele ordonate și catalogate ale universului apar dezarticulate și recompuse. (Violarea și mai apoi instaurarea imprevizibilă a formelor în poezia modernă în genere, și la Virgil Teodorescu în special, produce impresia de ironic hipertrofiat.) Autorul *Corpului comun* nu face însă divagații involuntare de dragul risipei în sine, ci declanșează acele accidente care distrug dependența relativă a obiectelor, pentru a naște o nouă succesiune de solidarități. Astfel, întreaga *Poezie neîntreruptă* devine o elocință a mișcării ce proclamă ca atribute absolute ale artei unitatea și infinitatea lumii materiale. Definiția acestei ideologii lirice se desprinde din text: „Salut respectuos necontenitei, tutelarei / fantasticei, mereu adolescenței mișcări non / euclidiene, perfect detașabilă de context și / trăind în sine ca un gigant iris de mare / ca o mașină decapotabilă, ca o linguriță, / ca un / tumultus în stare nativă, salut respectuos / acestei duble, triple, quadruple apariții / inventată de om pentru a nimici terifiantul element inert...“ (*Salut de toamnă*). Nicăieri poetul nu încearcă puterile excentrice ale reveriei de dragul spectacolului în sine. Dezordinea somptuoasă din versurile sale anunță pretutindeni restaurări miraculoase: „Fereastra se preface în cabină“, „lumina se agață de ochi ca o balenă de sconcs“, frunzele arțarului din Tariverde „își găsesc echivalentul în pietrele ca un atol“. Verbul intră o dată cu obiectul „într-o continuă rotație care-și neagă rotația“, privirea desfășoară „sonore evantaie translucide“, auzul devine „virtej incandescent care te-nghite“. Universuri fuzionare ce se destramă de îndată ce au furnizat simbolul vieții, pentru a se recompune într-un univers care este însuși simbolul Poeziei. E de-a dreptul fascinantă cursa dezagregărilor provizorii din poezia lui Virgil Teodorescu. Pe măsură ce ochiul cucerește domeniile realului, ordinea și geometria se surpă pentru a demonstra vasta unitate a materiei. Realitatea ne este dată de exemplu în atîtea situații noi și posibile, încît poemele însele par (și chiar sînt) niște *exemple* de poezie, despre posibilitățile neîfărmurate ale Poeziei. Aceasta e azi pentru noi *Poezia neîntreruptă* — o feerie a Posibilului, plină de orgoliul exemplarității.

AL. PROTOPODESCU

„HIMERA PĂMÎNTULUI“

Un câmp cu unsprezece mii de fire de iarbă, prin care trece coasa. În care stă ridicată, monument al monumentelor de pământ, Movila Foamea. Și dincolo, Borcea. Și dincolo, lanuri de floarea soarelui. Și dincolo, cumpene. Și dincolo, nălucind, apa morților. Și nu-i nălucire, sînt prezențe de foc și sete, chipuri galbene, aprinse, ciudate. Fețe fără dinți — totdeauna țărani vîrstnici rid fără dinți. Îmbătrîniți înainte de bătrînețe, rid fără dinți, vorbesc, țipă fără dinți. Apa morților bîntuie cîmpia. Cîmpiile țării. Fronturi vii, unduind în zare, coasași parcă — lamele coaselor lucioase, tăioase ; lamele sapelor, seceri și coase, steaguri tăioase !

Bărbații de lut ieșind din gorgane. Ieșind din pământul semănat, secerat, tras pe roată. Bărbații de lut, morții pentru pământ. Și măreață, și posomorită, în cîmpia grînarului, aproape de Borcea, se ridică, de demult, Movila Foamea ! Coccoasă uriașă, monumentală. Soclu de monument.

Așez în spinarea ei Himera pământului, șopîrta cu putere, cu oboseală, cu tristețe de om. Ea poate deveni monumentală, așezată pe soclul Movilei Foamea — ea și ghearele ei stringînd bolovanii, și coada ei așternută la pământ, gata să izbească, ea și somnolența ei aparentă, și blindetea, și oboseala. Atîta putere și atîta înfrîngere, atîta chin omenesc în înțelegere și neînțelegere. Himera pământului. S-a gîndit vreodată sculptorul că ar putea fi un monument închinat răscoalelor țărănilor acestui pământ, unul din monumentele niciodată ridicate la vreme, niciodată pe măsura măreției și jertfei ?

Himera pământului — nălucă puternică și uitucă, și aprigă, obsesie stîrnită din împreunarea țărîinii cu soarele. Năluca lui Ion. A tuturor Ionilor, de-a lungul veacurilor, ingenuncherea și sărutul dat pământului — monumentul țaranului român în literatură. Setea de pământ învecinîndu-se cu nelegiuirea.

Și răzvrătirea dreaptă. A lui Doja, a lui Horia, Cloșca și Crișan, a celor unsprezece mii de Ioni, morți la 1907. Himera pământului, idol blînd, animal fantastic ieșit din pîntecul pământului, din văpaia mirajelor, chemînd, înșelînd, obședînd, învrăjbindu-i pe unii împotriva altora și, pentru o brazdă de pământ, vărșind singe — țărani de-a lungul unei istorii întregi, intrată în mit.

Himera pământului. Ar putea fi un monument. Unul din posibilele monumente înălțate țărănimii și mitului pământului ; urii drepte și jertfei celor unsprezece mii de morți muriți din primăvară pînă-n toamnă ; din Moldova pînă în Teleorman, pînă-n Oltenia.

* * *

Movila Foamea, soclul Himerei pământului, în cîmpia aridă pe care Panait Istrati a văzut-o trasă pe roata ciulinilor, vîntului.

Dar răscoala nu și-a întins focul pînă în Bărăgan ; răscoala din 1907 a fost vestită aici, de răscoalele din 1888 și de altele, pînă spre sfîrșitul secolului XIX.

Bunicul meu, copil de 12—13 ani în 1888, fusese martorul cutremurat al unei asemenea răscoale, în Bărăganul din preajma Călărașilor. Șaizeci și cinci de ani mai tîrziu mi-a povestit, cu acea exactitate a memoriei bătrînilor cînd își re-

trăiesc anii copilăriei. Arhivele vechiului județ Ialomița aveau să-mi confirme apoi fidelitatea amintirilor sale.

Răscoala cuprinsese satele spre Ciocănești, Găunoși, Bogata, Căcomeanca, Ceacu... Bărbații, tineri și virstnici, porniseră în zori spre Călărași. Se vedeau apărind din ceața dimineții ștergare și cămăși, prinse în furci; tășuri de coase purtate pe umăr, ca și cum ar fi mers la cosit. Pe măsură ce treceau prin sate, li se alăturau alții. Începea fierberea. Se auzeau glasuri, crescînd peste mișcarea pașilor în mers. Unii îl pomeneau pe Cuza, singurul care dăduse pămînt țăranilor, pînă atunci. Alții se răfuiau cu un cămătar, Gimbiș, care le împrumuta griu, cu dobînzi grele. Alții se răfuiau cu majestatea sa regele care promisese pămînt țăranilor, în 1877.

Drumul de pămînt mergea pe lîngă apa Borcei, spre Călărași. Se apropia locul numit Valea Plopului, cu gorganele și plutele bătrîne, scorburoase (le-am mai apucat și eu, copil, înainte să le dărîme topoarele, croind drumul nou; care a fost modernizat, în ultimii ani, lărgit, asfaltat; și care va deveni peste un an-doi, drumul din interiorul Combinatului Siderurgic Călărași...).

Acolo, în Valea Plopului, armata trimisă de la Călărași a oprit înaintarea răsculaților. Puștile au fost îndreptate deasupra capetelor. Au sunat goarnezle sus, pe gorgane. Sunau retragerea, pentru răsculați.

— Spuneți-măi, să cînte de asalt, ca la Plevna și Grivița! Că noi, în '77 nu am sunat retragerea și nu am dat înapoi!

Se ridicase glasul cuiva din rîndurile răzvrătiților. Oamenii nu s-au oprit. Mîinile s-au încheștat pe furci și coase. Fluturau ștergarele albe în lumina dimineții. Bunicul meu și le amintea, le pomenea mereu. Ele fuseseră semne de pace, purtate de răsculați. Oamenii porniseră să-și spună plîngerile mai departe, acolo unde, credeau ei, vor fi ascultați omenește.

Dar soldații au tras. Primul foc, în aer. Rîndurile s-au clătinat o clipă. Un fel de îndoială, de nedumerire, de frică. Apoi, rîndurile s-au strîns. Bărbații au înaintat. A doua oară, puștile au tras în plin. S-au auzit țipete, înjurături, blesteme. Și iar au răsunit puștile. Vreo sută de bărbați au rămas acolo, în Valea Plopului, cu fața în țărînă. Alții s-au tîrît spre Borcea, alții au luat, înfricoșați, drumul înapoi.

După două zile, au trecut prin sate jandarmii. I-au adunat pe toți cei bănuți, pîriți că ar fi fost răsculați. I-au judecat cu vina de bou și cu cisma. Au scotocit prin gospodăriile săracilor, după plugurile și uneltele luate de pe moșii.

Cei care au fost dovediți și nedovediți ca răsculați, au fost legați unul de altul; cînd i-au pornit pe podul de la Bogata, un capăt al șirului era pe un mal și capătul celălalt ajunsese dincolo. Răsculații au fost înconjurați de jandarmi călări și duși spre Dunăre. Era și o femeie printre prinși. Basmăua ei roșie s-a văzut pînă departe.

Acestea mi-au fost povestite de bunicul meu, un fel de martor atunci, în 1888. Ieșiseră bărăgănenii din sohaturi și bordeie, să ceară pămînt. În 1899 s-au făcut măsurători, în Bărăgan. Și un fel de împrumutări. Slabe, nestatornice. Satele de împrumutări au devenit, repede, sate de dijmași. Într-o monografie a județului Ialomița, apărută în 1906, monografie care făcea elogiul mării proprietăți, sînt consemnate cifre edificatoare pentru acel început de istorie a Bărăganului. Statul și moșierii împărțiseră între ei pămînturile cele mai bune, făcîndu-i parte și regelui. La fiecare pas, domeniile coroanei și moșiile.

Ionel și Maria Cămărășescu aveau la Bordușani, Lăteni, Cămăraru și Copuzu: 5300 ha în cîmp, 15 000 ha în baltă, 1500 ha de pădure, 1100 ha pămînt arabil, împreună cu alte 100 ha islaz și păduri în cîmp. Cantacuzinii aveau, numai în Bărăgan, 23 000 ha; în timp ce țăranilor din Independența nu le revenea nici un hectar de pămînt, pe cap de familie; în timp ce obștea din comunele Rasa și Reviga făceau plîngeri peste plîngeri către „onor. Consilierul Camerei Agricole”. În toate jalbele e vorba de nedreptăți și sărăcie.

Toate acestea îngălbenesc, se zdrențuiesc între dosarele arhivei. Nume de oameni, deștul apăsător în locul iscăliturii și crucea zgîriată peste semnul pus — să întărească, sub jurămint, adevărul adevărilor?

Începutul secolului XX: 1907 — din nordul Moldovei pornea răscoala.

* * *

În anii colectivizării, prin 1959—60, am avut prilejul ca reporter, să merg în Moldova, prin satele care fuseseră focarul răscoalei. Îmi amintesc pămînturile răzășești — ce ciudat, aici era încă vie legenda, zapisele domnești prin care ră-

zeşului cutare i se dădea în stăpînire, lui şi alor lui, în vecii vecilor, un petec de pămînt. Pămînturi sărace acolo, cocoţate pe dealuri aride : cu timpul, fuseseră împărţite şi răsîmpărţite între fii şi stră-strănepoţi. Dar tăiate în așa fel încît să se păstreze capetele în vechile hotărnicii...

Şi pe acele cline uscate de dealuri, împărţite şi răsîmpărţite, trona ea, Himera pămîntului, năluca, zeitatea aţipită, strîngîndu-şi ghearele, omeneşte, peste bulgării unui pămînt istovit.

Îmi amintesc încă faţa unui ţăran, faţa colorată de pelagră, faţa prezentă la acea colectivizare a satelor răscoalei. Era un bărbat, capul unei familii numeroase. Omul semăna cu modelul pictorului C. Piliuţă dintr-un tablou intitulat „1907” (Muzeul de Artă din Constanţa) : faţa subţiată de foame, galbenă, galbenul mămăligii, pelagrei ; verde şi galben, culori bogate în sugestii — verdele şi galbenul rodniceii şi foamei. Şi, în josul tabloului, o floare de dovleac galbenă, înobilind sărac sărăcia, foamea, mitul ţărăniei.

* * *

Drumurile de reporter aveau să mă poarte, apoi, printr-un alt sat al răscoalei, în Teleorman — Slobozia Mîndra. Cred că era şi un monument acolo, închinat morţilor răscoalei.

Era primăvara, cînd am bătut cu pasul drumurile ; altfel, pămîntul, cîmpia acolo. Mustea locul reavăn, mirosea a cruzime, a iarbă, a lăstare noi, a sînge vegetal ! Nu puteam scăpa de gîndul că totul creşte încă din sînge, că se hrăneşte cu singele oamenilor vărsat acolo, în 1907.

Satul fusese colectivizat printre primele, în părţile acelea. Statul construise în comună, pentru urmaşii răsculaţilor de la 1907, şcoală mare, cămin cultural, dispensar... Era o bogăţie, un început care sta încă sub semnul trecutei jertfe, tragerii pe roata cîmpiei aceleia mănoase, slobode, mîndre.

Alături, un alt sat, Uda Clocociov. Nume ciudat, oameni sfioşi, iubitori de carte, lăsîndu-şi din tată în fiu prin testament, cărţi rare, gromovnice şi Alixândrii... Acolo, în casa unui ţăran vîrstnic pe care-l chema, întîmplător, Preda Marin (iar un coleg al meu, poet şi profesor pe atunci, în satul acela, îl numea Moromete), aveau loc, serile, discuţii, ceasuri de citit în cărţi şi de gîndit viitorul. Se lucra la lumina lămpii şi se curăţa porumbul — un fel de şezători după obicei — era încă viu mitul ţărăniei.

Era prin 1961, apoi, cînd poetul din satul teleormănean îmi scria că „Moromete s-a înscris în colectivă”. Era marele eveniment al satului, înscrierea lui „Moromete” în colectivă.

Şi cred că tot atunci am aflat de la un medic de raion bărăgănean despre eradicarea pelagrei.

* * *

Istorie. Istoria unei ţărăni, unei civilizaţii — cea mai veche civilizaţie cunoscută a acestor pămînturi. Pămînturi peste care au trecut pluguri şi coase şi desculţi ; peste care a curs sudoare şi sînge. Bîntuit de miraje — apa morţilor, apa viilor. Bîntuit de secete. Din cînd în cînd, de răzvrătiri şi răzvrătiţi ; şi iarăşi supus răbdării, trudei, aşteptării ploii, milei cerului şi răbdării.

Anului 1907, morţilor din 1907 nu le-a fost ridicat încă un monument demn de eroismul şi jertfa lor.

Un monument, în Piaţa Obor, uriaş. Un ţăran între morţii lui. Țipînd, cu capul prăvălit pe spate, cu mîna întinsă în sus, protestînd, invocînd, pe socul lui. Adesea, am trecut pe lîngă acest monument, urmărită de Țipătul prea mult dar neîntreg. Şi m-am gîndit la Movila Foamea şi m-am gîndit la Himera pămîntului, la Cumînţenia pămîntului a lui Brâncuşi şi la Giganţii lui Paciurea — la atîtea posibile monumente închinat răscoalei. Monumente care nu sînt. Şi cele care sînt rămîn la marginea istoriei şi măreţiei.

Astăzi, cînd distanţa în timp vindecă rănile pămîntului şi înstrăinează amintirile, cînd s-a ieşit, demn şi tragic din mitul, din legenda ţărăniei, gîndul la un monument 1907 e din nou o datorie, un imperativ al istoriei româneşti.

Ar putea fi Himera pămîntului, dorul, setea de pămînt, obsesia, puterea, înfrîngerea.

Şi desprinderea de pămînt pe care o trăiesc azi, noile generaţii.

Un sfert de secol în care s-au schimbat rapid, dramatic, nu numai lucrarea pămîntului, proprietatea asupra pămîntului, maşinile, agrotehnica, şcolile ; dar mai

ales psihologia țăranilor. Această înstrăinare de sufletul, de nălucile, de himera pământului. Acest alt fel de a gândi, de a trăi, al țăranului. Cei care s-au născut, fiii și fiii fiilor nu păstrează, nu vor mai simți această osmoză — dor și robie — cu pământul.

Bătrînii sînt ultimii — monumente ale naturii, ale cîmpiei și poruncilor pămîntului. Martorii ultimi ai conviețuirii cu pămîntul, timp de o istorie întregă, de intimitate, de cunoaștere a pămîntului, de la împroprietăririle lui Cuza, la 1907 și la colectivizare. Adică o istorie îndelungată, patetică, cuprinzînd conștiința de sine, pierderea ei, regăsirea, distanțarea spre identitatea de azi, calitativ nouă, înstrăinîndu-se de eternul țăranesc, care a marcat o întregă epocă de civilizație românească.

Mă gîndesc la bătrînii țărani legați de pămînt încă. Cei care au semănat, au așteptat înfrățitul griului, au secerat, au treierat, au săpat, au cunoscut truda cea mai trudnică, pe cînd nu erau mașini și îngrășăminte, ierbicide și irigații — și totul stătea în munca lor și în mila cerului. Și în puterea lor de a răbda. Și în hotărîrea lor de a nu mai răbda, în răzvrătirile lor marcînd o istorie întregă.

Și în credința lor binecuvîntată că omul sfințește locul, că omul e dator s-o ia de la capăt, să moară și să învie cu sămînța, să semene în pofida secetei, să stăruie, în ciuda sărăciei, să muncească în numele legăturii cu pămîntul care așteaptă sămînța și culegătorul.

Bătrînii satelor, țăranii pîinii și ai mămăligii, ai florii soarelui și sfeclei de zahăr și ai tuturor bogățiilor acestui pămînt; ai amintirilor și poruncilor pămîntului, o istorie întregă, talpa țării, într-o țară eminentemente agricolă pînă acum un sfert de veac.

Bătrînii țărani — monumente ale naturii și istoriei românești — ultimii. Cei care se nasc nu mai sînt robii pămîntului, închinătorii la idoli pămîntului, sînt tehnicienii pămîntului.

FLORENȚA ALBU

ADEZIUNE

*În fiecare zi de lucru
bună dimineața îmi spune vecinul de ușa
în fiecare noapte de lucru
noapte cu soare îmi zice vecinul de ușa
și nu ne știm numele*

*cu toamna grămadă-n sacoșe
și mâini opărite-n vis și metal
deschide ușa vecină —
scara miroase a petrol și cărbune
a strugure strivit și proaspătă pîine
cînd vine*

*în fiecare zi de lucru
bună dimineața îmi spune —
și-am coborît etaje
multe etaje împreună
noi
cei care vegheam în noapte steagurile
„scara noastră-i de lumină
cînd poetul prin scris ne păzește...”
dîndu-mi o floare, îmi spune vecinul de ușa*

*bună dimineața tarabelor din piață
zice poetul care nu-și cumpără
cele mai frumoase metafore din ziua recoltei*

*bună dimineața-i spun vecinului
și el îmi privește veghea nopții din văz
„scara noastră-i de lumină
cînd poetul prin grai ne gîndește...”*

*în fiecare zi de lucru
cum am prinde cai sălbatici de stepă
urcăm în tramvaie
să nu întîrziem adevărul
din fiecare zi de lucru*

coboară toamna în pământ și grai
 cad strugurii sub roțile de pace
 întorc colinele din somn în trai
 și-amurguri mari trecerea mea îngroapă
 în fiecare zi de lucru

în fiecare zi de lucru
 bună dimineața-mi zice vecinul de ușă
 petală de trandafir vorba lui
 și de oțel și de flacără-i
 graiul pământului —

LUI îmi depun cererea de intrare în partid
 LUI adevărul patriei mele ;
 dacă bate-un zvon potrivit
 pe scara muncii îl aștept să-mi scrie
 în fiecare zi de lucru :
 în noapte scara-i de lumină
 în umbra steagurilor țării

CEARTĂ

Pisică blândă biroul de lucru
 în vârful peniței se mîngîie
 ochiul pisicii mereu trist
 lac de flăcări închide-ntre pleoape
 mut viitorul rîde-n cerneală

noaptea pereților
 ogivală
 cu labe de felină lunecă
 lăcrimează-n cerneală

scîndură de brad pisica mea
 îmi linge degetele

noaptea îmi sparge-n fereastră
 pași întîrziți
 și aud viitorul cum rîde-n cerneală

SEARA ÎN MAIAL

Lui George Boitor

A trecut un bici de-argint
 vocea din aer mă alegea
 cu mîini de înger
 trup albastru transparent
 suflet numai floare de salcîm

simt prin mine răni de-argint

*unde sunt vai unde sunt
trupul ți-e demult absent
spune-un clopot de argint
e în floare de salcîm
ceasul tău în alb tărîm
urmele-au rămas afară
argintate de cu seară —
umblă singure prin țară*

*a trecut un zvon de-argint
prin cetatea sufletului — seară
măini de stele m-au cules
din căderile de-afară*

TÎNĂR POET ÎNTR-O ȚARĂ DE RĂSĂRIT

*Un tînăr poet dintr-o țară de răsărit să ascuți ;
vocea lui ca metalu-ntre ciocan și nicovală
împrăstie scînteii cu orice încercare
și urcă albastră
ca flacăra din prima zi de răscoală*

*Privește în ochii lui de rouă ;
vezi drumurile cum pîndesc și-l cheamă
și grădina suspendată
pe mîinile fraților la ultimul etaj,
acolo-i rămîne surîsul
ca un steag rotunjindu-i cuvîntul încă odată.*

*Urcă munții pe urmele lui ;
pietrele au ochi să-nțeleagă
pe cei care văd mai departe
(orbii rămîn, în hățisuri se leagă).*

*Ascultă glasul unui tînăr poet
coborînd spre izvor cu arhiva-n spinare :
vocea sa nu-i graiul din ziare ;
se spune încet
lumina cerului mare*

10 dec. 1976

MARILE FOCURI

*Imprăștiată prin iarbă lumea de chibrite —
de le-aș aprinde ar mistui orașul
și bivoliu din baltă s-ar înălța la cer
printr-un crîng de aur nesfîrșit*

ceață privirea mea
 tărîm în care plouă cerul
 cu blînzi cărăbuși
 infidelă umbra unui secat izvor
 grădinile lui Nero pe minutare stinge

ca niște rufe netrebuincioase
 razele întinate mă cuprind
 și lunec în săbiile iernii
 marile focuri peste obrazii mei
 cern puritatea aміezii

TESTAMENTUL LUI GIORDANO BRUNO

Capul meu de o rază a fost secerat
 acum capul se odihnește
 în vârful unui par
 capul meu arde

în umbră cîni de toate mărimile
 noroaiele Romei
 îmi iscodesc fantoma din privire
 dinții-și ascut pentru-un ospăț matinal
 la hotaru-n care piere ziua muzical —

fuge ziua subt penele ciorilor
 în preajmă o lume de ciori
 o cetate de ciori război îmi declară

capul meu de o rază a fost secerat
 secera era în mîinile mele
 în vârful unui par capul meu
 rug incendiat
 își rotește odihna
 în negre pene de toate mărimile
 semnează cu penele negre
 pace trecerii mele

capul meu de o rază a fost secerat
 numai grai a rămas
 într-un vîrf de par se odihnește

ION IUGA

SPIRIT CRITIC ȘI RECTITUDINE MORALĂ

Criticul e un căutător de adevăr, care începe prin *a se îndoi* și continuă prin *a explora* și *a verifica* din proprie perspectivă o realitate dată, cu semnificații plurivalente — opera literară. Fără inhibiții, dar și fără ambiția vană de a se așeza în față oricum, indiferent la sugestiile dinafară, el se apleacă răbdător și onest, ferm și comprehensiv, asupra textului însuși — singură conștiința lui cu opera —, încearcă o dreaptă percepție și dă, neclintit, verdictul. Cu același discernământ și la fel de decis intervine în dezbateră problemelor teoretice, impunând puncte de vedere trebuitoare actului critic. Adversar al amestecului orb de valori, al mistificărilor, al inerției și conformismului, al dogmelor și clișeeleor, spiritul critic aspiră la ordine și claritate, la realism și suplete.

Aparent un lucru elementar — ce rost are să discutăm despre ceva familiar? cine nu știe ce-i spiritul critic? —, sfera conceptului este în fond atât de largă, încât orice încercare de definire expeditivă sau peremptorie este riscată. Tocmai această mulțime a nuanțelor, practic nepuizabile, obligă la o continuă dezbateră și precizare, altminteri am rămâne *sine die* victime ale confuziei. Pe lângă cele de mai sus, care sunt, în linii mari moduri de existență a spiritului critic, se pot face, negreșit, alte și alte discerneri. Deocamdată, spunem câteva vorbe despre confuzia dintre spiritul critic și spiritul „de criticare”. Cuvântul „critică” derutează încă multă lume; vezi bine, el vrea să însemne, într-o anumite accepție foarte răspândită, „dezvăluirea lipsurilor” etc., cum ne indică dicționarele. Înțelegerea populară asociază două noțiuni distincte, pe criteriul omonimiei: accepția de mai înainte și sensul de „analiză care interpretează și apreciază operele artistice și științifice”. Din această pricină, se echivalează spiritul critic cu intoleranța programatică. În eroare cad nu numai profanii, ci și criticii de profesie, care trag semnul egalității între spiritul critic, autoritate (până aici e bine) și practica recriminărilor. Condiția autorității este, desigur, alta, greu de lămurit în câteva cuvinte. Esențială, totuși, rămâne facultatea de a distinge între valoare și nonvaloare și, de aici, acțiunea de discreditare a mediocrităților și de impunere a talentelor.

Deși spiritul critic este *unul singur* — cu infinite fațete —, în diverse epoci înfățișarea lui are un fel de relief particular, în funcție de specificitatea și de comandamentele timpului respectiv. De asemenea, reacțiile față de el diferă. Nu e mai puțin adevărat că spiritele critice, incomode, firește, au fost mai totdeauna întâmpinate cu rezervă și, invariabil, învinuite de sterilitate. Li s-au intentat adevărate procese și nu vād să fi scăpat unul necontestat (Voltaire, Anatole France, Maiorescu, Caragiale, E. Lovinescu, Zarifopol, G. Călinescu etc. etc.), dar „criticismul” nu a putut fi nicicând intimidat. Ar fi trebuit să dispară însăși critica sau să se perpetueze un simulacru de critică. Ceea ce nu s-a întâmplat. Dimpotrivă, spiritul critic, cum spuneam, a supraviețuit, oricâte obstacole a întâlnit în cale. Mai mult decât atât, el și-a îmbogățit sfera cu noi și noi forme de existență. Junimismul a avut *chipul său* atât de particular și de profund, încât spiritul critic modern, de la noi, se revendică de aici. Se înțelege că datorită caracteristicilor sale exprese, hotărâte, neconcesive, junimismul a stîrnit încă de la început violente opoziții. A fost el oare anulat? În perioada interbelică critica, reprezentată de

E. Lovinescu, G. Ibrăileanu, Pompiliu Constantinescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu, Ș. Cioculescu etc., și-a spus cuvântul cu energie și pricepere în problemele culturii și artei, precum și în practica interpretării literaturii noastre mai vechi și mai noi, menținând o percepție clară a valorilor. Se afirmă acum, cu deosebire, imperativul receptivității, al supleții, al capacității de armonizare a tradiției cu moderitatea, sporește vocația militantă și potențialul de luptă cu forțele adverse, în speță cu agresiunea iraționalistă. Mai încoace, în deceniul VI, când s-a pus în mod abuziv un strat izolant între spiritul critic obiectiv și viața literară activă, au ieșit la iveală, mai mult ca oricând, importanța *adevărului* în critică, nocivitatea proceselor de intenție și trebuința libertății de gândire.

În trecut fie spus, o parte dintre aceste „confruntări“ ale criticii noastre din ultimele patru decenii au constituit nu demult obiectul atenției unei cercetătoare, Ileana Vrancea (*Confruntări în critica deceniilor IV-VI*, 1975); numai că, din păcate, viziunea autoarei este mai întâi limitativă — dirijarea analizei pe un singur făgaș socotit esențial, când de fapt nu are semnificația atribuită —, apoi este pe alocuri concesivă. Astfel, pentru Ileana Vrancea supralicitarea literaturii didactice din deceniul VI „nu a constituit în sine un element reprobabil“ (p. 198), iar criticii vremii nu ar avea în acest sens nici o vină („elogierea de către critică a unor scrieri cu merite mai mult cetățenești decât artistice nu constituie în sine un fapt concludent“, p. 202). Erorile de diagnoză sunt justificate prin aceea că ele nu ar fi caracteristice doar timpului respectiv. Nu e mai puțin adevărat că Ileana Vrancea face, totuși, figură aparte, prin amplexarea dezbaterilor despre critica noastră într-o etapă... critică și chiar prin curajul unor dezbateri.

E ușor de observat — faptul a devenit bun public — că numitorul comun și celula germinativă a tuturor atitudinilor criticii este probitatea. Trebuie subliniat numai decît că, pe lângă celelalte însușiri, pomenite sau nu aici, spiritul critic, în aspirația sa de selecție, definire și analiză a valorilor, presupune deplină independență morală; ceea ce înseamnă că, în mod obligatoriu, el însuși trebuie să fie esențialmente etic. Nu întîmplător se discută astăzi despre moralitatea criticii. Chestiunea rămîne una dintre problemele de căpătîi ale ideologiei literare, oricît critica ar ține, ca act de judecare, de sfera intelectuală. În sprijinul afirmației se pot invoca multe autorități. Opiniile fiind foarte cunoscute, notez numai aceste cuvinte de dată mai recentă ale lui Ș. Cioculescu: „Fundamentul criticii, așadar, este și nu poate fi altul, decît de ordin etic“.

Pînă la un punct, probitatea se confundă cu obiectivitatea ca opus al subiectivității elementare. E vorba de subiectivismul care are originea în felul arbitrar de a reacționa față de literatură: circumstanțe de tot felul, rivalități mai mult sau mai puțin literare, obligații de subaltern sau de serviciu, infatuare copilărească, superficialitate agresivă sau idolatră, ori pur și simplu incultură. Pe de altă parte, subiectivismul este consubstanțial demersului critic și, în acest caz, își reclamă legitimitatea. Sunt două nuanțe bine distincte. Nu e nevoie să stăruim. Dar subiectivismul „funciar“ poate fi și el primejdios cînd nu e cenzurat de luciditate și, în ultimă instanță, de legi nescrise. Căci, dacă tendința expresă de escamotare a adevărului, deși are uneori urmări nefericite, se descalifică mai lesne, subiectivismul „natural“, nestăpînit, face adesea ravagii sub protecția emblemei autoritare a gustului care „nu se discută“.

Lipsa de sinceritate cea mai detestabilă e aceea provenită din predispoziția de a face volute și fandări, de bună voie sau sub presiunea factorilor subiectivi. Se înțelege că asemenea grații de felină se produc în conștiințe insuficient fortificate moral. Cazul unor buni cărturari cu conștiință fragilă e mai rar. Oscilările, precauțiile diplomatice, amabilitățile sau iritățile excesive compromit definitiv pe autorul lor, nu mai înainte de a fi infestat cîmpul criticii și viața literară. În această situație spiritul critic veritabil intervine operativ și drastic pentru a înlătura amatorismul prezumțios; fiindcă de aici se recrutează, de regulă, demolatorii și lăudătorii de profesie. Atîta vreme cît nechemății de orice soi vor continua „să bată la poarta vieții“ literare (și, din nefericire, vor continua; nu este literatura, după expresia cuiva, „l'art de tout le monde“?), spiritul critic va trebui să grăbească „scuturarea“ frunzelor moarte.

Responsabilitatea criticii nu e de conceput într-o atmosferă neprielnică actului critic. La rîndul său, criticul trebuie să adopte o ireproșabilă atitudine etică. Intransigență, comprehensiune și probitate — iată termenii de bază ai spiritului critic.

C. TRANDAFIR

STAREA DEBUTURILOR '76

În 1974 ieșeau de sub tipar cărțile laureaților primei ediții a concursului de debut¹ inițiat de editura Eminescu pentru poezie și proză. Între timp și alte edituri au organizat astfel de concursuri : Albatros, Dacia, iar acum în urmă Cartea românească. Ideea concursului — care nu e nouă — s-a dovedit fructuoasă și de fapt e calea cea mai echitabilă de a stimula și sprijini talentele pe cale de afirmare. Mai ales că, folosind acest mijloc, numărul debutanților nu pare a se fi micșorat în raport cu situația anterioară, cel mult doza de arbitrar și întâmplător în editarea volumelor. De un lucru nu pot fi în nici un caz învinuite juriile de pînă acum : de a se fi arătat prea severe cu manuscrisele debutanților. S-a exagerat în schimb și se mai fac exagerări în direcția contrară : a unei toleranțe care mai permite mediocrității, bunelor intenții neslujite de talent să se manifeste. Și ele desigur se manifestă dacă găsesc cadrul „instituționalizat” favorabil. Un asemenea cadru părea asigurat de hotărîrea de a se programa anual aceste concursuri : măsură care, aplicată mecanic, poate duce la slăbirea exigenței. Prima care a dat înapoi, hotărînd organizarea concursului în afara unui termen fix, a fost aceeași editură Eminescu, inițiatoarea premiilor de debut : actuala ediție, a doua a suferit, dacă e s-o raportăm la proiectul inițial, o aminare de doi ani. Acum însă laureații se cunosc, cărțile au apărut, cinci de versuri, patru de proză (dintre care una de reportaj). Ceea ce cititorul nu mai poate afla — și aici se lasă bănuită o altă inițiativă a prudenței editoriale — e ierarhia premiilor, bine marcată la prima ediție : care dintre volume a întrunit în mai mare măsură preferințele juriului și cite din ele beneficiază numai de mențiuni. Un indiciu l-ar putea constitui cel mult tirajele, alcătuint un fel de scară : unul din volumele de versuri s-a tipărit în 1100 exemplare, iar celelalte, în ordine descrescînd, prin dozarea oarecum farmaceutică a cantităților, au obținut 900, 850, 800 și 770 exemplare. Situația e mai simplă la volumele de proză : 8500 și 6500, două și două. Reflectă însă aceste diferențieri și opțiunile juriului ? În treacăt aș observ că nu puține volume ale unor poeți consacrați, apreciați de cititori, se opresc în pragul, peste care n-au putut trece, al cifrei 500. A fi debutant, fie și posesorul unei simple mențiuni, se dovedește, se pare, o situație de invidiat !

Revenind la volumele premiate și comparînd rezultatele cu cele ale precedentei ediții, îmi pare a fi găsit și explicația pentru discreția păstrată de editură în privința departajării valorilor. Prima ediție adusese revelația a două individualități lirice mai mult decît promițătoare, dată fiind și tinerețea protagoniștilor : Carolina Ilica și Mircea Florin Șandru, situație ce nu se mai repetă acum cînd, cu o singură excepție, vocile se cam confundă, poemul ca entitate organică întîrzie să se arate, iar vîrsta laureaților exprimă în prea multe cazuri o necăjit-încăpățînată așteptare. Cel puțin în cazul prozei, premiul pare a răsplăti mai puțin înzestrarea naturală și șansele unei evoluții, cît mai ales perseverența...

Ar fi nedrept totuși să spun că cel mai vîrstnic dintre laureați, gazetarul Sorin Holban, la cei 44 de ani ai săi, vine în literatură împins de o devorantă

¹ A se vedea cronică literară *Poezia la concurs*, în *Viața Românească*, nr. 10, 1974.

ambție. Mai aproape de adevăr pare a fi presupunerea că nuvela care i-a adus premiul, *Te urăsc, iubita mea*, este fructul unui „hobby” literar, iar prin formulă, un fel de *Love Story* în transcripție românească. Autorul se mișcă cu dezinvoltură în lumea orașului, a diverselor medii și stratări și dovedește o reală capacitate de a creiona figuri, de a înjgheba dialoguri. Se simte îndemânarea reporterului, dar și destulă facilitate, iar preocuparea de a imagina conflicte nu trece dincolo de tentația melodramaticului. Se pare chiar că dintre însușirile câte se cer unui prozator Sorin Holban și-a perfecționat una singură: deprinderea de a executa crochiuri (portrete sau mici scene), cu rezultate pe măsura promptitudinii, căreia îi sacrifică orice scrupul de compoziție, de efort susținut. De fapt cele două nuvele ale volumului sînt romane abreviate, comprimate, galopante și implicit... schematice, exclusiv din incapacitatea autorului de a depăși stadiul scenariului dezinvolt. Cel puțin *Pendulul*, a doua nuvelă, tematic mai complicată, îmbinînd planul prezentului cu rememorarea, e o colecție de locuri comune ale prozei și filmului sumar, cu un erou de... crochiu desprins parcă de pe benzile desenate.

În lumea profesiei sale, fără nimic care să-l individualizeze în chip deosebit, rămîne celălalt gazetar, Sergiu Andon, în ciclul său de reportaje *În căutarea salamandrelor*. Unitatea volumului o asigură atracția reporterului pentru profesiile ciudate, rare: scafandru, speolog, om de intervenție în incendiile din perimetrul schelelor petrolifere etc. E greu de înțeles că un astfel de volum, care avea oricum deschise porțile spre a fi mai repede publicat (reportajul e și astăzi la noi un gen cu oarecare trecere... editorială) s-a înscris cuminte în caruselul așteptării, de dragul unui rezultat incert. Să fie eterna complexare a hibridului în fața altoiului? Oricum, așteptările trebuie considerate numai în parte împlinite, căci concursul — modest prin rezultate, cel puțin la proză — a scos la suprafață și ceea ce în alte condiții ar fi rămas poate în dosare. Socotesc de altfel, că inițiatorii concursului au greșit cînd au deschis o porțiță paraliteraturii și, prin aceasta, fără să vrea, unei spețe de veleitarism care nu întărește rîndurile talentei. Nu cred în scriitorul-numai-reporter, iar gazetăria, la rîndu-i, are noblețea ei care se dispensează — ca și literatura, în fond — de ajutorul literaturizării.

Cu povestirile Dinei Balș (*Zborul vieții*) ne întoarcem la literatura bineștiută cu pescari, vinători, taclale la un pahar și întîmplări năpraznice a lui Sadoveanu și Agârbiceanu și a imitatorilor lor de toată mîna. Nimic n-o abate pe autoare din sfera vechilor lecturi. Unicul element de inedit, cel puțin în unele narațiuni, e că tradiționalul vinător e acum... vînătorii. O singură bucată, nici măcar narațiune, mai mult un fel de reportaj, iese din obișnuitele tiranice ale primului sămănătorism, amintind de un scriitor care nu s-a îndepărtat totuși nici el de temele tradiționale: Eusebiu Camilar. Nu întîmplător *Cosașii* — povestea unui trudit coborît din fundul Bucovinei, ca să-și încheie zilele într-un sat dobrogean unde ajunsese în căutare de lucru — e încercarea cea mai reușită din volum. Încolo nedeie și putere, însoțite de deprinderile stilistice de rigoare, în maniera sfătoasă a lui Mihail Lungianu, cu — la tot pasul — sintagme pășuniste: „prinse a” [face ceva] și „se vede treaba că” și altele similare, alternînd cu nu mai puțin frecvente inovații. neașe (copacii „frunzăresc” = își mișcă frunzele, cineva își „ia curajul în dinți”, de la *leat* — „contingent” — se formează un plural *leți*), alături de și mai nefericite „inovații” de jargon (o nevastă de haiduc e frumoasă „dar deja grea”, „înainte de pleacă” etc.). N-am înțeles prea bine rațiunea premierii acestui volum.

Oarecari promisiuni în direcția sugerării unei atmosfere de tensiune demonstrează Horia Ungureanu cu narațiunile sale ce vor să închipuie un mic roman, *Ochiul zilei de ieri*. Poate fi detectată influența prozei lui D. R. Popescu, a manierei sale de a înfățișa satul demonizat din anii ultimului război și din perioada imediat următoare. În spiritul aceluiași model, biografiile enigmatice și chiar enigmatice nu lipsesc. Dar capacitatea de a se concentra a autorului e minimă, mișcarea veșnic centrifugă, iar figurile sînt inconsistente, fumurii. Impresia finală e a unei construcții mereu începută, din mai multe părți deodată (s-ar spune că Horia Ungureanu are — cu o formulă la modă azi — „vocația începuturilor”), apoi tot de atîtea ori abandonată. Mai grave și de nescuzat sînt unele defecte ale „vocii” autorului, o detestabilă înclinare retorică pe care, ca s-o fi putut întîlni la alții, autorul a trebuit să cotrobăiască îndelung în paraginile prozei simplist-dogmatice: „Trăind aici, înmulțindu-se și bucurîndu-se, cînd venea vremea, cîntînd fericiți, în împărăția aceluiași dumnezeu. Viețuind, și luptînd, și murînd aici, pătîmind întru apărarea aceleiași vetre și a aceleiași credințe. Murînd și învîind de cîte ori a trebuit, dar rămînînd aceiași, chiar dacă vrăjmașul era de fiecare dată altul.

Lotvi mereu și mereu ridicându-se, din cenușa caselor și mormintelor cotropite, tot mai sus și mai adevărată și mai împlinită, filfindu-și aripele-i ocrotitoare peste întreg ținutul acesta, Marea-Pasăre-a-Ideii-de-Neam“.

N-aș putea încheia șirul observațiilor despre volumele de proză premiate fără o concluzie de etapă oricât de sumară. Recolta din cale-afară de modestă și cam întâmplătoare la acest capitol s-ar putea să se explice măcar în parte și prin lipsa orientării concursului spre teme și obiective ceva mai bine precizate și care să fie totodată cât mai... competitive, în măsură să stimuleze interesul și ambiția participanților, a celor tineri în mod deosebit. Cu precizarea că, de s-ar proceda astfel, nu s-ar vedea excluse de la șansa premiilor nici manuscrisele pornite din inițiativă personală. Dacă în cazul poeziei lucrurile se prezintă simțitor altfel, măsura de a oferi prozatorilor un punct de reazem mai ferm s-ar putea să întrunească destule adevăzuri.

De altfel poziția poeziei și interesul diferențiat pe care-l suscită în rîndurile tinerilor aspiranți la editare au și dus la obținerea unor rezultate vizibile mai bune, concretizate în cele cinci volume publicate. Sînt și aici cîteva lucruri de reproșat, începînd cu falsa ierarhizare prin tiraje a volumelor. În această privință, e deajuns să spun că volumul cel mai bine „cotat“ (1100 exemplare) nu e și cel mai reliefat, în timp ce ultimul în acest nedorit clasament (770 exemplare) e de așezat chiar în față; s-ar putea să fi atîrnat în balanță și argumentul vîrstei, ceea ce pare verosimil, dar foarte puțin justificat. Pentru că la cei 23 de ani ai săi, Gabriel Chifu, cel mai tînăr participant, e o certă promisiune (încă grevată de vasalități), în timp ce relativul echilibru dobîndit de laureați cu mai vechi state de serviciu nu fîgăduiește prea multe pentru evoluția lor.

Să-mi fie îngăduit să încep chiar cu acest tînăr poet, student al facultății de electrotehnică din Craiova și deținător de pe acum al unui impresionant palmares de distincții literare obținute, începînd de prin 1974, la diferite concursuri și festivaluri de poezie. Ca poet-electrotehnician, s-ar putea spune că Gabriel Chifu conectează la individualitatea sa două fire, unul dinspre Nichita Stănescu, altul dinspre Marin Sorescu, demonstrînd că e cu puțință să se vorbească de sinteze neașteptate ce s-ar numi la un moment dat Nichita Sorescu sau Marin Stănescu. Nu sînt singurele conexiuni efectuate, căci — iată — un anumit patetism și radicalism de esență etică, sesizabile mai ales în primul ciclu al volumului, „Drumul spre voi“, evidențiază și o a treia sursă, Ana Blandiana. Astfel, în preferința tînărului poet pentru parabolă recunoaștem deopotrivă pe Sorescu și Blandiana, atîta doar că, sub influența celui dintîi, parabola se colorează cosmic și existențial, făcînd familiare neliniștile, în vreme ce prin parabola de semnificații etice el se apropie de autoarea *Călcîiului vulnerabil*. Și într-un caz și în celălalt, structura imaginii, o anumită ingenuitate și suavitate îl apropie de anatomiele fabuloase și de substituțiile de regnuri supreme și paradoxal-poetice ale lui Nichita Stănescu: „și ce dacă nu sînt floare / zise casa / și încep să piardă petale și să miroase / ca o grădină de tîmțioară“; sau „Eu aș vrea să rămîn aici, / aici, zise inima lui / și rupse pieptul și se pierdu / vîind în frunziș. / Tălpile cunoscură undeva o zăpadă / și-și făcără casă acolo“. Cu aceste mijloace încă prizoniere, autorul găsește prilejuri și unghiuri prielnice de a exprima o seamă de gînduri, solidaritatea cu străbunii, sentimentul plin de gravitate al răspunderii față de ai săi, față de poezie și de viitorime și o face cu o naturalețe și prospețime de bun augur, mai ales dacă ținem seama de faptul că la această vîrstă influențele sînt oarecum în firea lucrurilor, iar egolatria, afecțiune curentă la mulți confrați ai săi, e departe de a fi devenit obsesia tînărului poet: „Pe tine te așteptam“, spuneți voi cînd vedeți / că e gata biserica pe care am clădit-o / într-o privighetoare, <pe tine te așteptam> spuneți / voi cînd vedeți că soarele după ce apune / vine și se culcă într-unul din cuvintele mele, / <pe tine te așteptam>, și vă scldați în inima / mea și-mi mîngiați oasele clare ce vi se par / niște mestecen — o, dar eu nu sînt decît / scara / pe care el / într-o dimineață din fagurii abisului, / se va coborî în lume“ (*Scara*). Acest el nefiînd altul decît Marele Poet din viitor.

Un anumit prețiozism (detectabil și la cel dintîi Mircea Dinescu, unul dintre modelele sale) ar putea constitui totuși o tentație prea mare și de neînving pentru tînărul poet, preocupat excesiv să-și țeară pînza lui de subțirimi eterate, și la care stările „îndelicate“. „duhul plin de har al subțiririi“ sfîrșesc adesea într-un fel de leșin programat, de curtezană, al metaforelor. În astfel de situații, „roua se bagă slugă la demoni“, chiar viața e „o furtună de rouă“, iar ploaia, niște „piramide de rouă pe care trecătorii greu le evită“, „o barcă abia înaintează sub greutatea / luminii de lună“, în timp ce „marea seamănă cu un trandafir nestăvilit“, doi îndrăgostiți adormiți pe-o paște mor străpuși de „iarba care / azi

noapte a crescut năpraznic“, „o baladă trece pe cer“, tatăl poetului „săpase fintina casei / în osul vechi și dulce al unei mierle“, în timp ce el însuși se vede pe sine „înhamat la un car cu icoane“. Cum ar spune Bacovia: „Destul frumos“...

Cuvinte bune ar merita și Tudor Cristea, autorul volumului *Astru natal*, poet cu un orizont de lecturi mai larg, care-i cuprinde și pe poeții italieni moderni, printre alții Montale, al cărui univers auster sau, mai bine, a cărui austeritate în notație ne-o evocă versuri ca acestea: „scaieți cu floarea roșie, măracini și spice / de grâu și iarbă-mare plină de praful / drumului și al stelelor, de sarea / animalelor care au trecut spre apus“. În aceeași manieră e construită și metafora marină ce urmează: „vezi, răsare soarele peste lume / cu sărate fringhii trage viața din mare“, sau aceasta, arheologică, mai potrivită cu un peisaj de vestigii la tot pasul: inima — „acest sarcofag dureros între oasele pieptului“. Dar poemele se structurează anevoie, o apăsătoare monotonie se instalează, iar cuvântul rareori se ridică la sugestie. Voința de a compune a poetului o ia înaintea percepției nude și atunci avem alegoriile, — echivalente căznite ale unor abstracții. Celui ce nu așteaptă și treaz primăvara, „apele clorofile“ „îi vor șterge din suflet și din sine și din gând sentimente“; în altă parte, trupul e „otrăvit de suculele vremii trecută prin carnea lui nevăzută“ etc.

Prin două din sonetele ei, Virginia Mușat, autoarea volumului *Orion, constelația mea*, amintește intrucitva de Constanța Buzea din *Sala nervilor*. Modernă Penelopă, în așteptarea unui Ulise egoist și crud, tinăra poetă imaginează situații inedite: „Dac-ai veni te-aș aștepta-n Itaka / Acolo unde nu-ncetează joaca zefirului. Plecarea ta Ulise / M-a desfrunzit. Beau și ghicesc în cești / Te caut prin vapoare și calești / Venirea ta se-ncurcă printre vise“. În rest, un metaforism dezlănțuit și chiar beția de cuvinte cea mai francă minează bunele intenții ale poetei care se surprinde imaginând „căi salamandre spre zări, genuine poteci prizoniere / Șerpuind în auz și-n viscere“, sau se confesează în acest chip eminamente abstract: „Nu-mi pot deschide încă o rană / Prin care singele flatat de lumină / Să țîșnească pe timp terorizată de implacabil / Nu mă pot pedepsi cu-o libertate inutilă“.

De o factură mai tradițională și chiar tradiționalistă, poezia lui Sterian Vicol (din volumul *Harfele grîului*), insuficient decantată, cu numeroase sfîngăcii și probe de diletantism, totodată excesiv emblematică și de aceea semănînd cu a altor douăzeci, își datorează reușita, în momentele ei rare, prizei directe cu realul, aici amintirile unei copilării fabuloase. Vechiul Ioan Alexandru, dar mai blind, prezidează asemenea reminiscențe ale memoriei afective, ca în această secvență cu părinți și copii la cîmp: „Tineri și tineri / cînd coborau casele și grădinile / peste arbori și turnuri, / În lanul de porumb desfăcut / m-acopereau cu țărîna aceea ușoară / tăiată de gura sapei... / În cumpăna amiezii, / cu trupurile parcă biciuite, / însetați ca pe-o plajă fierbinte / Capul meu luau de copil / crezînd că-i ulciorul rotund / și el pierdut în cîmpie!“ (*Părinții mei tineri*). Autorul plătește însă un prea greu tribut incoerenței (poemele lungi sînt aproape toate deficitare sub acest raport) și manierei considerative amintînd nu o dată de Guță Popîndău: „Acel măr dinții, pe gura mea fiind / Căderea-i dulce prin aer se întrupă / Aud prin repezi fibre o muzică suind / 'Nainte de-a te ști și după... (*Din copilăria poetului*).

În fine, destul de ștearsă în limitele cumînțeniei ei e poezia lui Nicolae Boghian, provocată artificial, lipsită de evenimente sufletești; poetul, ofițer de carieră, meditează la comandă despre cîte ceva, întrebîndu-se bunăoară în termeni invariabili, în trei poezii succesive, despre odihnă, liniște, iubire („Mă întreb atunci despre iubire — / foame să fie, durere sau pierdere“), sau se entuziasmează tot atît de brusc în fața bogăției de conotații a cuvîntului *înainte*: „Ca ochiul de umed / e cuvîntul acesta «înainte»“.

N-aș putea încheia aceste considerații fără să amintesc condițiile de invidiat asigurate editării debutanților. Editura s-a întrecut pe sine în această privință, depășind chiar limitele necesarei generozități. Căci, orice s-ar spune, nouă laureați (poeți și prozatori) în forma a nouă volume individuale mi se pare excesiv pentru un concurs cu rezultate mai degrabă modeste, în care prea puțini dintre cei distinși astăzi reprezintă garanția unui promițător „va urma“.

CORNEL REGMAN

OMUL ȘI ARMELE

În iunie 1976, la sediul UNESCO de la Paris, a avut loc o masă rotundă a oamenilor de cultură din diferite țări, consacrată legăturii dintre cooperarea culturală și intelectuală și noua ordine economică internațională. A luat cuvântul, printre alții, Philip Noel-Baker. (Cartea sa despre cursa înarmărilor pentru care a primit Premiul Nobel pentru pace în 1959, începe cu un citat din John Stuart Mill: „Împotriva unui rău mare, un remediu mic nu produce efecte mici, ci nu are nici un fel de efect“). Ca tânăr colegian Noel-Baker a însoțit pe tatăl său în 1907 la a doua conferință a păcii de la Haga, care a cerut sfârșitul cursei înarmărilor și rezolvarea pașnică a disputelor internaționale. Și-a amintit anii de front din primul război mondial și discuțiile din Liga Națiunilor, care i-au urmat. Observator și participant la o luptă de șapte decenii între partizanii păcii și ai dezarmării și între „realiștii“, pentru care pacea durabilă este un vis amăgitor, Noel-Baker a remarcat cu amărăciune că în acest secol militaristii au câștigat cu regularitate runde disputate, fiecare victorie a lor fiind în același timp un cataclism pentru omenire. El a evocat ocaziile dătătoare de speranță, zădărnice de comploturile partizanilor forței. Asistența, copleșită de emoție, l-a ascultat pe octogenarul care a făcut de trei ori pelerinajul la Hiroșima, reconstruind scena care constituie singura experiență a omenirii în materie de arme nucleare: „August 6, 1945. Ora 8,15 a.m. Străzile sînt pline de lume, lume mergînd la lucru, lume mergînd la cumpărături, lume, lume mică mergînd la școli. Este o dimineață surzătoare de vară, soare și cer albastru. Cerul albastru însemnează fericire în Japonia. Sună sirenele de alarmă. Nimeni nu este atent. Un singur avion dușman pe cer. Avionul zboară deasupra orașului. În centru ceva cade. E greu de văzut. Bomba este foarte mică, două kilograme în greutate, ceva mai mare decît o minge de tenis. Cade 10—15 secunde, cade și cade. Deodată o subită izbucnire de lumină mai luminoasă și mai fierbinte decît o mie de sori. Ochii celor care au privit-o direct au ars în orbite. Niciodată după aceea nu s-au mai uitat la oameni sau lucruri. Pe stradă un om mergea la lucru. O femeie elegantă și frumoasă, un tânăr student strălucitor, șeful clasei sale, o mică fetiță ce fugea rîzînd. Și într-un moment au dispărut, au dispărut de pe pămînt, au fost consumați complet de cuptorul flăcării. N-a mai fost urmă de cenușă pe trotuare. A rămas doar umbra lor neagră, imprimată pe pietre. Mii de oameni, adăpostiți de ziduri și clădiri au fost tîrîți la nebunie de setea intolerabilă care a urmat căldurii. Au fugit în hoarde agonizante spre cele șapte rîuri din delta pe care e construită Hiroșima. Ca maniacii au fugit să ajungă la apă. Cine a reușit să soarbă din curentul înveninat, în mai puțin de o lună era mort. După aceea a venit explozia. Sufitul de o mie de mile pe oră a culcat la pămînt clădiri în toate direcțiile. Automobile, camioane, căruțe cu lapte, oameni, copii au fost luați și aruncați ca niște proiectile ucigătoare la distanțe de sute de metri în aer. Sufitul a strîns victimile în grămezi îngrozitoare, groase de 7—8 straturi de cadavre. Cînd mingea de foc a atins pămîntul zeci de dezastru minate de vînturi s-au unit într-o furtună incendiară și alte mii de oameni, prinși în ziduri de flăcări care se ridica mai sus

decît cel mai înalt turn al oraşului, au ars în agonie rapidă sau lungă, pînă la moarte. După aceea s-a făcut întuneric, ca şi noaptea. Ciuperca norului s-a ridicat pînă la zece mii de metri, a acoperit soarele şi a aruncat praful ei înveninat pe orice rămăsese încă neucigător în Hiroşima. Moartea prin boala radioactivă, contaminată de praful ceresc, a fost soarta celor care au supravieţuit apei, suflului, incendiului“.

Philip Noel-Baker a reclădit aceste momente teribile ale Hiroşimei ca un memento. Nu trebuie să uităm. Chiar atunci cînd nu sînt folosite, armele, prin însăşi existenţa lor înveninează, după el, totul, împiedecînd rezolvarea problemelor care tulbură omenirea. Democraţia, libertatea, hrana, alfabetizarea, viaţa economică normală, justiţia socială, opera de sănătate, educaţie şi artă se lovesc în calea lor de sacrificiile necontenite aduse pe altarul modernului Moloch.

La aceeaşi reuniune a luat cuvîntul profesorul Alfred Kastler, laureat al Premiului Nobel pentru fizică (doctor honoris causa al Universităţii din Bucureşti). Situîndu-se în marea tradiţie a fizicienilor umanişti ca soţii Joliot-Curie, Kastler a vorbit cu autoritatea unui savant care a făcut să progreseze ştiinţa nucleară şi care acum dă alarma împotriva folosirii ei în scopuri de distrugere. El a arătat că bugetul UNESCO, organizaţie internaţională consacrată cooperării în materie de cultură, educaţie şi ştiinţă, reprezintă a treia mia parte din suma cheltuită pentru înarmări în lume (300 miliarde de dolari pe an). Reducerea cu 10% a bugetelor militare, a spus el, n-ar reduce cu nimic securitatea ţărilor dezvoltate, dar ar permite în spaţiul unei generaţii să se schimbe total situaţia lumii a treia. Cu fondurile eliberate ar putea fi dezvoltată agricultura şi ar putea fi create surse de energie noi. Energia solară, nepoluantă şi inepuizabilă este energia viitorului. Obstacolele din calea progresului, nu sînt după Kastler, de ordin ştiinţific şi tehnic; ele ţin de categoria psihologică şi socială. Se cere o schimbare radicală a atitudinii guvernelor, dar mai ales o luare de poziţie fermă din partea opiniei publice. „Este o obligaţie pentru noi intelectuali să lucrăm în acest sens, dacă vrem ca noua ordine economică şi socială să se instaureze şi ca oamenii de pe planeta noastră să poată supravieţui“, a încheiat el. Citez aceste două mărturii pline de competenţă şi responsabilitate, pentru a arăta că oricare ar fi atenţia acordată atîtor probleme presante, dezarmarea a fost şi rămîne prezentă, ca un imperativ al vremurilor noastre. S-a spus că ţările în curs de dezvoltare au alte priorităţi. La această oră, foamea, mizeria şi bolile produc victime la nivelul celor mai crunte războaie şi atîta timp cît nu se face o cotitură în lichidarea înapoierii economice, efectele ei vor rămîne de proporţiile distrugerii în masă. Cu toate acestea, la întîlnirea ţărilor nealinierte de la Colombo, unde a participat ca invitat şi ţara noastră, a fost anunţată o acţiune concertată în materie de dezarmare. Iar la adunarea generală a ONU s-a luat hotărîrea convocării unei sesiuni extraordinare consacrată problemelor dezarmării. Sesiunea este convocată pentru mai-iunie 1978. Coautorii rezoluţiei, 35 state în curs de dezvoltare printre care şi România, au arătat că aşteaptă ca acest moment să amorseze procesul de realizare a obiectivului final — interzicerea armelor de distrugere în masă şi încheierea unui tratat de dezarmare generală.

Care este situaţia actuală? Un număr recent al *Revistei internaţionale de ştiinţe sociale* a UNESCO (Nr. 2, 1976), una din cele mai cunoscute publicaţii, este intitulat în mod elocvent „Ciclul infernal al armelor“. F. Barnaby, directorul faimosului *Institut internaţional de cercetări asupra păcii* de la Stockholm, care publică anual cele mai cuprinzătoare statistici în materie de înarmări — nelipsite de pe masa politicianilor, diplomaţilor şi cercetătorilor în ştiinţe politice — aminteşte ritmul rapid al escaladării bugetelor militare în lume: 1900 — zece miliarde de dolari, 1950 — şaptezeci de miliarde, 1974 — două sute zece miliarde, 1976 — trei sute miliarde. Ambele războaie mondiale au fost precedate de curse intense de înarmări, dar ceea ce constituia o culme pentru o perioadă antebelică, devenea un prag minimal după război. Astfel, plafonul de jos al situaţiei în care trăim de treizeci de ani, este dat de maximumul atins în 1938. Crizele şi războaiele locale accelerează întotdeauna cursa înarmărilor. Dacă anii 1964—65 au fost caracterizaţi de oarecare stabilizare, în urma intervenţiei Statelor Unite în Vietnam, s-a produs o creştere de circa 30% a cheltuielilor militare. În privinţa distribuţiei pe glob a efortului militar, Barnaby notează că 4/5 din actualele cheltuieli sînt localizate în ţările principalelor alianţe militare. Se constată, însă, în ultimul timp, o lărgire a evantaiului de repartiţie.

În Orientul Mijlociu, de pildă, în ultimul deceniu, cheltuielile de înarmare au crescut pe an cu circa 20%. În acest ritm, noi şi noi ţări vor deveni mari producători de arme în următoarele decenii. Peste 20 de ţări au în prezent bugete

anuale militare mai mari de un miliard de dolari. Dacă în 1946, cinci țări aveau o industrie serioasă de arme, în prezent numărul este de circa 30. „Lumea se militarizează din ce în ce mai mult” spune Barnaby. Atrage atenția procentul constant pe care-l ocupă sumele pentru cercetare și dezvoltare, în vederea creării de arme din ce în ce mai perfecționate: 10—15% în raport cu cheltuielile totale. Pe an se consumă astfel peste 25 miliarde de dolari în sprijinul rafinării capacității umane de a distruge. În ciuda faptului că creșterea costului armelor e mai rapidă decât ameliorarea performanțelor lor, semnal ce ar putea pune o frână activităților de perfecționare, continuă preocuparea obsedantă de a converti progresul tehnic în clase noi de arme.

Într-o carte apărută în 1968, editată de E. Calder sub titlul „Dacă nu se face pace” erau trecute în revistă prognozele asupra unor arme noi. Inovații posibile erau considerate „bomba care se plimbă”, făcând uz deplin de progresul mașinilor de calcul și al roboților și un avion automat capabil să evite interceptia, prin schimbări subite de altitudine, direcție și viteză. În 1976 a făcut multă vîlvă apariția „rachetei de croazieră”, o bombă zburătoare polivalentă, cu o acuratețe de 30 metri la obiective la 4000 km distanță, în măsură să se autoghideze după specificul terenului. Timpul cerut de fabricarea unei arme, fie ea o nouă rachetă sau un nou avion de vîntătoare, de la concepție pînă la producerea în serie, este destul de lung. Perioada de gestație a armelor moderne, în jur de 10 ani, introduce un element de incertitudine pentru ceea ce se fabrică la adversar. Angajarea unui „adevărat activ național” format din cercetători, echipe științifice, tehnice, industriale pentru lucrările de tip militar, întreține „necesitatea unei acțiuni continue”. Împreună cu grupurile de presiune birocratică, cu „coaliția intereselor militare”, apărîndu-și cu strășnicie partea sa din buget și porția rezervată fiecărei arme, ea constituie obstacolul considerabil în tratarea lucidă, rațională și constructivă a problemelor. Concluzia lui Barnaby este că o acțiune internațională în materie de dezarmare, n-ar putea să-și atingă scopul, dacă nu s-ar obține succese și pe planul intern al puterilor care determină cursa înarmărilor, prin controlarea și stăpînirea forțelor de presiune, ce generează noi spirale ascendente în această cursă.

Explicînd rațiunea pentru care Uniunea Sovietică a propus în 1975 interzicerea concepției de arme de distrugere în masă cu caracter novator, cercetătorul sovietic E. M. Primakov spune: „Este posibil ca astăzi, ca și în ajunul erei nucleare, să ne găsim în pragul a noi descoperiri științifice de mare anvergură, care ar putea fi exploatare în scopuri militare... Acestea au atins un astfel de nivel încît există primejdia de a vedea apărînd mijloace de război mai teribile decît arma atomică, mijloace a căror folosire ar amenința popoarele cu o catastrofă iremediabilă”.

Transferul armamentelor în țările lumii a treia este tratat în același număr al revistei de către directorul *Institutului de cercetări asupra păcii* din Oslo, Asbjorn Eide. El remarcă că sumele afectate înarmărilor de către țările lumii a treia, reprezintă circa 10% din cheltuielile mondiale, adică mai mult de 20 miliarde de dolari pe an. Țările în curs de dezvoltare importau pînă acum zece ani arme la un nivel echivalent cu importurile efectuate de țările industrializate. În 1970, însă țările în curs de dezvoltare au ocupat trei sferturi din valoarea totală a importului de arme, iar în 1973 au reprezentat 85%. Numai în 1974 trei țări au semnat acorduri de livrare în valoare de 25 miliarde de dolari. În fruntea exportului de arme nenucleare se situează SUA, înregistrînd într-un singur an (1975) circa 11 miliarde de dolari. Mulți atribuie acest fenomen schimbării strategiei militare a Statelor Unite, conform căreia accentul ar cădea pe unități noi de apărare teritorială și pe crearea de centre subhegemonice. Mutarea pe planul convențional al războaielor locale nu este deloc liniștitoare, căci așa cum remarcă unii experți „în spatele proliferării armamentului convențional foarte modern, se ascunde dorința unor militari de a crea fapte, care ar face inevitabil recursul la armele nucleare tactice pentru intervenții în țările periferice”.

Între 1963 și 1973, forțele armate au crescut în Africa și în Orientul Mijlociu cu 100%, în Asia de est cu 50%, iar în Asia de sud cu 40%. Comerțul cu armament are drept efect o difuzare a armelor celor mai complicate în țările în curs de dezvoltare. Ce sarcină reprezintă ele, o arată următoarele date: un avion de vîntătoare Phantom F-4 costă împreună cu piesele de schimb circa 5 milioane de dolari. Pentru o oră de zbor, el necesită 35 ore de întreținere. Iar o escadrilă de 24 avioane, zburînd fiecare 50 de ore pe lună, cere un personal de o mie de oameni, cea mai mare parte fiind tehnicieni calificați. Fără să nege justificarea morală și politică a țărilor care se pregătesc să ducă la desăvîrșire eliberarea na-

țională, Eide semnaleză primejdia ca, prin armele străine, regimurile militarizate să-și mărească dependența de exterior și să le folosească în reprimarea internă, factori cunoscuți de întârziere a eforturilor de progres ale țărilor în curs de dezvoltare.

Amprenta unei militarizări și a unei înarmări crescînde a țărilor în curs de dezvoltare, asupra căreia insistă unii experți, nu trebuie să ne abată de la esența problemei dezarmării. Trebuie ținut seama că în această perioadă a avut loc o intensificare a luptei de eliberare și un proces de destrămare a relațiilor colonialiste și neocolonialiste nelipsit de faze violente, în lumina cărora efortul de înarmare a tinerelor state este pe deplin justificat. Nu faptul că unele state au avut creșteri impresionante ale cheltuielilor de înarmare (se semnaleză cazuri de ordinul a 1000—2000% în curs de zece ani), constituie adevărata sursă de înrăutățire a situației generale, ci sporirea accelerată a potențialului de distrugere, în special al celui nuclear. Unul din argumentele cele mai puternice în favoarea opririi cursei înarmărilor și realizării de măsuri efective de dezarmare este contrastul strigător între resursele înghițite de înarmări și magnitudinea problemelor economice și sociale nerezolvate în marea majoritate a țărilor din lume. Inga Thorsson, diplomată suedeză care a jucat un rol important în negocierile de dezarmare, consideră că cel mai serios obstacol în calea dezvoltării îl constituie nivelul cheltuielilor pentru înarmare, „multiplicate de 20 ori în cursul acestui secol și menținute la un nivel nejustificat de ridicat”. În 1970 cheltuielile militare mondiale erau de 2,5 ori mai mari decît fondurile dedicate sănătății, de 1,5 ori mai ridicate decît cheltuielile de educație și de 30 de ori mai mari decît ajutorul oficial acordat pentru dezvoltare.

Legătura este evidentă, dacă ținem seama că din cei patru miliarde de locuitori ai lumii în 1974, cel puțin 1,5 miliarde de oameni (jumătate din populația țărilor în curs de dezvoltare) suferă în mod acut de mizerie. În India 2/3 din populație are un venit mai mic de 75 dolari pe cap de locuitor, considerat drept un prag al înapoierii. Un calcul simplu arată că cheltuielile militare anuale ar asigura aproape 200 dolari pe cap de locuitor, pentru întreaga zonă densă a omenirii afectată direct de mizerie. Nu este vorba desigur de a transforma fondurile înarmării în venituri pentru oamenii lipsiți de mijloace, ci de a sprijini proiectele de producție agricolă și industrială, esențiale pentru lichidarea înapoierii. Dezarmarea ar elibera pentru aceste scopuri, resurse umane alături de cele materiale. Numeroase țări imobilizează o bună parte din populația lor masculină activă (uneori peste 15%) în cadrul forțelor armate. În lume se cheltuiesc 60 miliarde de dolari pe an pentru știință și dezvoltare, dar 40% din aceștia sînt cheltuiți pentru scopuri militare, care absorb un sfert din totalitatea oamenilor de știință (o jumătate de milion de cercetători și ingineri). Prin dezarmarea nucleară, ONU consideră că peste 20 de mii de oameni de știință de cea mai înaltă calificare ar fi liberi pentru alte sarcini. Date elocvente au fost supuse Adunării Generale a ONU în raportul Secretarului general, intitulat „Consecințele economice și sociale ale cursei înarmărilor și cheltuielilor militare” pe perioada 1960—1970. Printr-o rezoluție, în care țara noastră a fost coautoare, s-a aprobat continuarea studiului pe perioada ultimilor cinci ani și, în acest sens, grupul de consultanți ai Secretarului general și-a început activitatea sub președinția profesorului român Gheorghe Dolgu.

Au trecut 15 ani de cînd, în septembrie 1961, s-a realizat *Acordul pentru începerea unor negocieri de dezarmare generală și completă*, obiectiv care n-a mai părăsit terminologia negocierilor de dezarmare, deși ele dezbăt în prezent măsuri parțiale. Este oare posibil — se întreabă un autor — ca acum 15 ani, cînd dănuia încă războiul rece, programul dezarmării generale și complete să fi fost considerat acceptabil și realist, iar în momentul destinderii el să devină utopic? (Marek Thee). Bilanțul negocierilor este departe de a fi satisfăcător. Din acordurile multilaterale privind armele nucleare, singurele realizate s-au referit la interzicerea parțială a experiențelor nucleare (în atmosferă) în spațiul extra-atmosferic și sub apă, (1963) la neproliferarea armelor nucleare, care interzice transferul lor și încearcă să prevină proliferarea (1968), iar în materie de denuclearizare zonală, singurul acord negociat pînă la capăt este cel care privește America Latină (tratatul de la Tlatelolco din 1967). Alt acord interzice plasarea armelor nucleare sau de distrugere masivă pe fundul mărilor și oceanelor (1971). Mersul lent al scoaterii unor zone geografice de sub incidența armelor nucleare și progresul încet al conceptului de zonă, sînt demonstrații de acordurile realizate pentru Antarctica (1959), pentru spațiul extra-atmosferic (interzicerea plasării armelor nucleare și de distrugere masivă pe orbite, pe corpurile cerești și în spațiul cosmic, 1967) și pentru

fundul mărilor și oceanelor. Între URSS și Statele Unite au fost semnate patru acorduri de limitare a riscului războiului nuclear în 1963, 1971, 1972 și 1973 și au început discuțiile de limitare a armelor strategice (SALT), în cadrul cărora s-au realizat un tratat și un protocol, care limitează desfășurarea sistemelor de rachete antibalistice (1972 și 1974), un acord interimar de înghețare pe cinci ani a numărului global de rachete intercontinentale fixate pe sol și pe submarine — ICBM și SLBM (SALT I, 1974) și un acord care fixează plafonul superior al vectorilor strategici (SALT II, 1974). A mai fost realizată o înțelegere privind interzicerea experiențelor nucleare peste pragul de 150 kilotone.

Comentatorul acestor acorduri scoate în evidență faptul că aproape toate aparțin categoriei de control al armamentelor, cu excepția Convenției de interzicere a armelor bacteriologice, unde se prevede eliminarea efectivă a unei arme. Dezarmarea generală și completă figurează mai mult în preambulele tratatelor, în timp ce măsurile au un caracter restrâns și parțial, referindu-se la controlul armamentelor, în special a armelor ABC (atomice, biologice și chimice). În termeni categorici, conferința de examinare a stadiului Tratatului privind neproliferarea armelor nucleare ținută la Geneva, a exprimat ideea că limitările cantitative și restricțiile de neproliferare nu au fost însoțite de oprirea perfecționării calitative a armelor, care continuă să se desfășoare nestînjenit. Față de această situație, se formulează cerința ca negocierile în curs să nu mascheze cursa înarmărilor sau s-o cantoneze pe sectoare de importanță secundară.

Situația în Europa generează îngrijorări bine întemeiate. Stocurile de explozibil termonuclear reprezintă 15 tone pentru fiecare locuitor al planetei și circa 60 tone pentru fiecare cetățean al unei țări membre a principalei alianțe militare din Europa. Armele nucleare tactice din Europa au o putere de distrugere de 30 ori mai mare decât întregul explozibil utilizat în cel de-al doilea război mondial și în războaiele din Coreea și Vietnam. „În actualele condiții ale vieții politice din Europa și pe plan internațional, lupta pentru dezarmare, în deosebi pentru dezarmarea nucleară, constituie principala îndatorire a comuniștilor, a tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste. Nu putem uita nici un moment că pe continentul nostru este concentrat cel mai puternic arsenal de forțe militare și de arme moderne, inclusiv nucleare, cunoscut vreodată în istorie, că bugetele militare ale statelor participante la Conferința general-europeană însumează peste 80 la sută din totalul cheltuielilor militare de pe glob, ceea ce reprezintă o uriașă povară pe umerii popoarelor, un grav și permanent pericol pentru pacea, independența și viața întregii omeniri“, a declarat tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința partidelor comuniste și muncitorești din Europa (iunie 1976), care a trasat un important program de acțiune în direcția dezarmării.

Iată tot atâtea rațiuni pentru care putem considera că reinscrierea dezarmării printre temele mondiale de înaltă prioritate — „toate eforturile ONU trebuie îndreptate spre rezolvarea problemelor dezarmării“, a spus Kurt Waldheim cu ocazia realegerii sale ca Secretar General al ONU — justifică speranțele într-o evoluție constructivă a acestei probleme vitale și îndeamnă opinia publică la o militantă luare de poziție în favoarea ei.

MIRCEA MALIȚA

de parametrii fondului la care se referă orice epistemologie.

Vechiul drum *descinde* către smeritele amănunte ale vieții și duratei și naturii și *urcă* spre toate visele, poemele, înțelepciunile și făuririle spiritului ancestral. Lumea i se descoperă întreagă, în bogatul ei colorit, în nesfârșita complexitate a urzelii ei, în ritmul sigur și calm al unor activități și contemplații sincronizate pe temeurile psiho-somatice ale insului. Natura (până și stîncile : „Pintenul grandios al rocii repezite spre riu, răspunzînd parcă unei chemări, unui apel numai de el auzit, se oprește o clipă în văzduh înainte de marea plecare”), lumea neînsuflețită („Lucrurile ca și oamenii vorbesc, dar nu despre sine. Fiecare poartă un tîlc care-l absoarbe, vine din afara lui și trebuie dus mai departe. Cărăuși și, uneori, soli, asta sintem”), chiar și costumele ori instrumentele muzicale („Ispitele și deșertăciunile lumii instrumentelor, cu nimic mai pejos de cele ale oamenilor”) îi evocă treburile omenești, iar energiile materiei sînt interpretate în sens uman și recordate aspirațiilor și necazurilor din sufletul omului.

Ce nu zărește Iordan Chimet și pe unde nu-și plimbă cititorul ? În lumea plantelor, a florilor, a buruienilor, a orătăniilor, a păsărilor domestice, a cursurilor de apă. În lumea meseriașilor, artiștilor și artizanilor : olari, lădări, tipografi, mimi, sculptori, ilustratori, păpușari, vînători, cojo-cari. Printre, pe lîngă, prin și peste peșteri, colibe, poduri, poiene, stînci, ziduri, cetăți, fîntîni, cruci, grădini, livezi, troițe, case, ulițe, pomi (printre care și Pomul Vieții). Ce nu-i înfățișează ? Pietre, fluiere, incipriții, cavale, ii, fote, pălării, sipete, podoabe, vase, grinzii, mindire, blide, polițe, viori. Și cu cît e tabloul mai felurit, mai dens, mai tîrcat, cu atît se simte unitatea mai închegată deoarece se datorește unor straturi etice netulburate de vremi și unor aspirații estetice izvo-rîte numai din bun gust și sete de armonie. Jocul acesta dintre artă și adevăr se rezolvă întotdeauna nu printr-o alegere între alternativele unor dureroase dihotomii, ci prin libera cufundare în flexibilul domeniu din perspectiva căruia realitatea apare ca un căuș al treimii de care nicidecum nu s-a înstreinat creativitatea populară și cumpătarea națională : poezie, basm, mit.

În căutare de asemenea leacuri pentru orice boală sufletească și de mirodenii pentru vînatăile produse de contacte cu o realitate jignitor redusă numai la expresia ei brutală, a străbătut Iordan Chimet țara, fără nici o aparatură tehnică, cu o valijoară destul de ponosită și mînat de singura formă de dragoste admisibilă :

cea entuziastă și totală. Asemenea lui Mary Poppins aducea cu sine foarte puțin : dar din sărmanul calabalic scotea de toate și pentru toți, te miri ce și numai delectări. Filmul îi atrăsese mai de mult atenția și i se vădea și el — conform formulei lui Jean Cocteau — ca o variantă a poeziei (*Eroi, fantome, șoricei*, 1970). Cinematograful e prezent și în volumul de față (*Insemnări de atelier*), cu toate vrăjile lui : de la Fantomas la Fellini și la Hatari. Oricît însă l-ar încînta ecranul pe Iordan Chimet, oricît de contagioasă ar fi patima lui cinefilă, nu aici este el cu adevărat la largul său și vrednic de a fi numit descoperitor și dezvăluitor de poezie. Calificativele acestea și le dobîndeste mai ales cînd, luînd (nu numai metaforic) toiagul drumeției, pornește prin satele, atelierile, așezămintele și taințele țării spre a ne așterne în fața ochilor — ochilor acestora atît de des obosiți de searbeste seriale ori de lecturi stereotipe — comorile unei realități pe ai cărei umeri vremea se așterne bătrînă dar care nu și-a pierdut nici voinicia nici calda sfătoșenie și nici farmecul reinnoit de fiecare proaspătă privire.

N. STEINHARDT

● CRITICA ÎNTRE PROGRAME ȘI REALITĂȚI. — O amplă și complexă investigație asupra criticii literare românești întreprinde dintr-un unghi istoric și sistematic Florin Mihăilescu, autor îndeobște afirmat prin spiritul său speculativ sau numai inclinat spre așezarea criticii în complexul teoretic cel mai ades nescotit de alții. De fapt, *Conceptul de critică literară în România* (Minerva, 1977) nu-și propune să fie o istorie a criticii literare românești și nici un studiu morfologic al înfățișărilor ei succesive ci o cercetare asupra conștiinței criticii, adică a modului ei reflexiv și programatic. Dar, deși în primul rînd acesta a fost firul urmărit de autor, el a ieșit de multe ori de pe făgașul trasat, pentru a investiga și teritoriile circumvecine și a încerca cuprinderi mai largi. Chiar așa fiind, rezultatele n-au dezmințit intenția prea trînsă, iar sagacitatea recunoscută a autorului l-a făcut să nu greșească niciodată și să prezinte un tablou al criticii românești pe un plan mai larg decît cel anunțat.

Dacă e totuși vreo eroare aici, vom zice : Fericită culpă ! pentru că, fapt cu totul nescontat de modul său exegetic și nici obținut ca un rezultat urmărit de-a dreptul, ceea ce constatăm noi în primul rînd este discrepanța dintre „programul”

proclamat de cite un critic și situația reală a criticii sale. O observăm în decursul întregii analize, care, fără a o semnala subliniat, o divulgă. E o problemă foarte importantă, pe care trebuie să și-o pună orice om care meditează la condiția lucidă și autonomă a disciplinei critice.

Să ne gândim la Ibrăileanu. Faptul că a recomandat o critică „totală“, sau, mai puțin ambițios spus, o critică beneficiind de mai multe metode și perspective, nu înseamnă neapărat că în fapt a și practicat-o. Care e modelul de critică „complexă“ a autorului *Spiritului critic...*, adică a unuia care a avut ocazia să-și dovedească virtuțile în tot felul de forme (ba chiar să și cocheteze cu impresionismul, cum remarcă Florin Mihăilescu într-un loc, p. 260—262, ceea ce departe de a-l scădea în ochii noștri nu-l face decât să se ridice) toate neînsurate într-una singură, cu valoare de exemplu pentru ceea ce enunțase? Sau chiar Măiorescu, figura către care admirația lui Fl. Mihăilescu se poate desfășura nu numai în voie dar chiar justificat: fundamentările sale teoretice din *Poezia română...* nu se regăsesc decât sporadic în activitatea lui practică (atâta cită a fost) și criticul își făurea armele de oportunitate după eternul principiu al vieții, adică văzînd și făcînd.

Neajunsul unei cercetări întemeiate pe ideea fundamentală a autorului *Conceptului de critică...* e că ar da o egală importanță unor teorii doar enunțate de oricine (și de te miri cine!), în dauna formelor de existență a criticii, de mare ecou în viața literară, ilustrate de personalități cu reală vocație. Dacă ar fi făcut o istorie a criticii românești în desfășurarea ei organică — nu autonomă, ci legată de înfățișările ei practice, Radu Ionescu nu apărea chiar în vecinătatea mentorului „Junimii“, ci doar ca o figură cu totul modestă, mai mult încă: ceea ce a fost în realitate, o simplă virtualitate. Fl. Mihăilescu nu cade chiar în eroarea la care l-ar îndruma programul său de investigație, dar lasă uneori impresia că n-a fost prea atent la toate pericolele pe care și le-a ridicat singur în cale, trecînd uneori pe lângă ele fără a le bănuși măcar proporțiile.

Există desigur o teorie a actului critic și a acțiunii critice, dar există, ceea ce e după noi mai prețios, o viață a criticii, determinabilă și sociologic și istoric. Actorii acesteia n-au fost totdeauna și teoretizatori prea înverșunați și, după cum se vede, de cele mai multe ori și-au contrazis teoriile enunțate. Așa, de pildă, Octav Șuluțiu, critic pur foiletonist, a afirmat niște criterii de rigoare, etnice, estetice, metafizice (!), ceea ce-l poate

pune alături de... D. Caracostea, spirit fundamental opus criticului actualității care a fost primul (p. 426—428). D. Caracostea, promotor al unei „metode structurale și genetice“ (p. 433) s-a pierdut în preambului grave și încurcate și nici n-a fost un critic literar efectiv, paginile sale în acest sens fiind doar ilustrări ale cite unei metode, evident științifice, schimbate la cite un lustru, în cel mai bun caz la cite un deceniu o dată, în timp ce, observăm noi, un Perpessicius, campionul subiectivismului în critică și adevărat critic literar, a mers pe calea lui așa-zicînd capricioasă cu cea mai admirabilă consecvență, aproape o jumătate de secol.

Florin Mihăilescu, spirit avizat și totdeauna atent la exagerări, nu greșește cînd îi acordă lui Caracostea doar cîteva pagini, dar consecvent cu ideea studiului său ar fi trebuit să facă din autorul *Criticilor literare* o figură de alt relief, cum ar fi trebuit să insiste asupra unui Camil Petrescu, măcar pentru radicalismul opiniilor sale. Oricum, rezultatul cel mai prețios al cercetării de față e revelația mării varietăți de judecată asupra condițiilor disciplinei, cu participări de neașteptată și inconsecventă pondere a multor critici și necritici.

Desigur că o discuție mai amănunțită asupra *Conceptului de critică literară în România* s-ar putea prelungi profitabil, dar nu am vrea să lăsăm autorului impresia că valorificăm tocmai ceea ce n-a urmărit de-a dreptul, însă reiese limpede din cartea sa. Altfel ar trebui să menționăm cel puțin revelatorul capitol despre N. Iorga (fără exemplu în critica românească), paginile de disocieri despre critica lui Gherea (teoretician enunciativ, după noi, mult mai interesant de cît în critica aplicată, pe care totuși a practicat-o sporadic făcînd figură de pionier în respectivul domeniu), dar mai ales lunga și insistenta analiză a avatarurilor gândirii estetice a lui G. Călinescu.

În literatura română problema criticii s-a pus într-un mod acut, fără exemplu în multe literaturi, încît relații cu cîteva dintre acestea, pentru a-i pune în valoare originalitatea, ar fi fost desigur binevenite. Critica literară și-a cîștigat un statut aparte, a devenit chiar un gen. Indiferent către ce se vor îndrepta preferințele cititorului, Florin Mihăilescu ne-a dat o carte de analize și înțelegeri a unui fenomen de mare importanță, ceea ce reprezintă un moment fundamental în determinarea criticii românești.

ALEXANDRU GEORGE

incursiune simultană în universul propus de cei trei cineaști, stabilind și cercetind raportul dintre materialul cinematografic și alitudinea (aptitudinea) autorilor, pentru a pîndi, în ultimă instanță, ivirea *personajului* comic. Fiindcă, printre nu puține altele, aceasta e una din problemele de bază ale cinematografului nostru (ca și ale oricărei cinematografii naționale): capacitatea de a construi personaje. Nu „tipuri”, nu „caractere” — destul de des întîlnite și în filmografia autohtonă — ci veritabile personaje, în înțelesul de „dramatis personae”. „Pentru ca să existe — ne reamintește un fin exeget al operei lui Fellini — un personaj trebuie să aibă o viață complexă, chiar dacă e rezumată în termeni simpli, trebuie să cunoască o dezvoltare (altminteri e un caracter), trebuie — mai presus de orice — să existe pe cont propriu, să aibă o viață proprie, să fie liber de autorul său, chiar dacă autorul și-a pus în el toată ființa”.

În ceea ce privește dominarea materialului cinematografic (liber ales), s-ar putea observa că, deși conceput ab initio în scheciuri, *Tufă de Veneția* pare — datorită cheagului regizoral — mai unitar decît *Serenada*, care devine tot mai fragmentar, mai fărîmițat, pe măsură ce regizorul scapă din mînă, ca pe un sac de purici, firele acțiunii și tipurile umane menite să le încurce sau să le descurce. Materialul lui Corfanta — amestecul pestrîț de indivizi ce se mută în blocuri noi — apare complicat (vrînd să fie și complex, dar nereușind), și în ciuda simpatiei evidente cu care regizorul se apropie de el (sau se auto-implică), șansele de obținere a efectului comic, umoristic, se împuținează din lipsa unei clarificări (sau simplificări) a situațiilor, înăuntrul cărora actorii intrați ca tipuri să aibă răgazul de a evolua spre personaje, ori măcar spre caracter. Ei rămîn tipuri, figurine episodice, cu merinde diegetică și dialogică puțină, în stare să hrănească doar cîteva zîmbete fugare și izolate.

La personaje propriu-zise nu parvine nici *Tufă de Veneția* — și nici nu putea să parvină, dat fiind volumul de schiță al episoadelor „în zig-zag” —, dar la caractere, totuși, da. La cel puțin unul sau, eventual, la două-trei: în scheciul cu Dem. Rădulescu și Vasilica Tastaman (*Lumbago*), în acela versificat cu Gheorghe Mihăiță și Octavian Cotescu (*Tufă de Veneția*) și, probabil, în cel cu Toma Caragiu (*Cana*). Petre Bokor, firește, își simpatizează mai puțin eroii — alcătuiind o lume anacronică —, se detașează de slăbiciunile lor, chiar dacă satira nu atinge fiorul sarcasmului, ci parcă, într-o manieră de caragialescă memorie, se astîmpără în comprehensiune.

Povestea dragostei comportă o discuție specifică, grație facturii de basm, de fantăștiință, a discursului comic. Diferențele nu sunt însă fundamentale. Pentru prima oară, de cînd filmează lung-metraje cu actori, Ion Popescu Gopo dă senzația că-și pierde treptat entuziasmul și dragostea față de universul creat de el însuși. Dar, mai ales, Gopo nu reușește să omogenizeze acest univers (de basm sau științifico-fantastic), figurile plasate pe felurite muchii dintre realitate și fantezie nu fac să circule același aer narativo-expresiv (sau aceeași aură). De aceea, *Povestea dragostei*, în ciuda unei intenții metaforice de anvergură, rămîne o lucrare nereșolvată, nedusă pînă la capăt, inclusiv pe tărîmul plăsmuirii de personaje (co-mice, de basm).

Cele trei comedii cinematografice din ultima șarjă a studiourilor de la Buftea cuprind, indiscutabil, tresăriri de vitalitate a genului, dar autorii lor mai cată să stăruie întru găsirea prețioasei cheițe de aur sau — ca în basmul lui Gopo — a punții de aur care duce la rîsul cinematografic, neprefăcut, sincer, natural, necesar.

FLORIAN POTRA

„ÎNTR E. LOVINESCU ȘI G. CĂLINESCU“?

Cine a citit cu atenție articolul lui Al. Piru din revista *Luceafărul* nr. 2, 1977 intitulat *Între E. Lovinescu și G. Călinescu* a putut descoperi cu stupeoare în anul de grație 1977 o mentalitate hagiografică și candidă care nu are nimic de a face cu spiritul istoriei literare: a opune una alteia două mari personalități ale istoriei criticii moderne românești, care au reprezentat în egală măsură capitele și epoci distincte în cultura națională și au completat reciproc dialectica evoluției literare, înseamnă a te situa în afara disciplinei criticii: căci nu de o interpretare originală este vorba, ci de o manifestare regretabilă pentru viziunea de ansamblu asupra fenomenului istoric, viziune pe care, cine dacă nu criticul literar, este dator să o respecte? Am mai arătat și cu alt prilej că importanța și semnificația în dezvoltarea literaturii noastre a operei unui Lovinescu și Călinescu trebuie judecate prin prisme diferite spre a nu păgubi pe nici una, îndeosebi cînd cel mai păgubit ar putea ieși în anume sens din atari comparații, chiar idolul față de care te-ai transformat în suport. Al. Piru afirmă astfel, negru pe alb, că rolul lui E. Lovinescu în critica românească s-ar fi încheiat în 1937 — adică tocmai în momentul de „virif”, care marchează doar începutul marelui ciclu junimist — deoarece atenția tuturor ar fi fost „confiscată” de autorul „monumentalei *Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent* din 1941. Să luăm act de noutatea și folosul acestui termen și acestei idei pentru spiritul istoriei literaturii române și să vedem cu ce argumente și cu ce mijloace le exploatează Al. Piru:

Ideea „confiscării” atenției criticii de către G. Călinescu este susținută prin repudierea cărții Ilenei Vrancea închinată posterității lovinesciene — gest care i se pare suficient lui Al. Piru, pentru desființarea posterității lovinesciene însăși: din moment ce posteritatea lovinesciană nu există, cartea nu trebuia scrisă, dar deoarece cartea există, Al. Piru îi reproșează autoarei că „eroarea” ei fundamentală este aceea de a se fi ocupat de posteritatea lovinesciană! Illeana Vrancea, susține Al. Piru, „reduce întreaga dezvoltare a criticii din ultimele trei decenii la problema *pro* sau *contra* Lovinescu”. Al. Piru atribuie aici altora propria sa obsesie, căci în realitate, de la prima pagină a cărții, autoarea precizează clar că nu întreprinde o panoramă a criticii noastre, ci o istorie a unei secvențe, care a existat „alături de alte tradiții viabile ale școlii critice românești care nu intră în raza studiului de față — critica gheristă, școala *Vieții Românești*, școala lui G. Călinescu”. Obsesia lui Al. Piru — *pro* sau *contra* este atribuită și lui

E. Lovinescu, a cărui operă *Titu Maiorescu și posternutea lui critică*, apărută în 1943, adică în plină perioadă de „confiscare” călinesciană, este înțeleasă la fel de bine ca și cartea consacrată posterității lovinesciene: căci, după opinia articolului din *Luceafărul*, și E. Lovinescu s-ar fi făcut vinovat de păcatul de a fi „*reținut*” (subl. ns.) din opera criticilor din primele patru decenii ale secolului nostru *numai* (subl. ns.) referirile la Titu Maiorescu! Sărmanul E. Lovinescu, nu și-a luat precauțiile Ilenei Vrancea și nu a specificat ceea ce era evident pentru toată lumea și anume că nu o panoramă a criticii a întreprins; dar a specificat și el în prefață, spre lămurirea unor confrăți din vremea lui: „Ne ocupăm de acțiunea învățăturii lui [Titu Maiorescu] în cele trei generații următoare”.

Logica strînsă a lui Al. Piru este de la sine grăitoare pentru orice om de meserie și nu pe specialist îl poate induce în eroare; și nu uităm însă — reiau nu pentru prima oară această idee — că noi criticii răspundem pentru poziția noastră nu numai în fața confrăților și în ultimă instanță a istoriei literare, ci și de informarea corectă a cititorilor. Dacă în ce-i privește pe confrăți este mai greu a-l înșela, căci ei se pricep îndeajuns în materie pentru a sesiza dedesubturile, condiția cititorilor îi obligă prin ea însăși să ne dea crezare; cititorii cred că noi credem în ceea ce scriem. De aici decurge suprema datorie a onestității actului critic. Dacă am văzut pînă acum cum stă Al. Piru față cu logica, să vedem acum cum stă față cu exactitatea:

1. Conform aserțiunilor lui Al. Piru „confiscarea” spiritului critic de către acela pe care el îl opune mentorului de la *Sburătorul*, a determinat ca prima monografie închinată „unei ample reconsiderări” a lui E. Lovinescu să nu fie „aprobată” la apariție de criticii mai importanți, lovinescieni sau nelovinescieni, deoarece cartea „a apărut în anul morții lui G. Călinescu. Aceasta explică de ce — serie convins Al. Piru — nici Vladimir Streinu, nici I. Negoiteșcu, nici Paul Georgescu, nici un critic de la care putea veni o apreciere pozitivă, o aprobare, nu s-a pronunțat”. Fals. Cînd a apărut prima carte a Ilenei Vrancea despre E. Lovinescu au „verit” „aprecieri pozitive și aprobări” de la: Eugen Jbeleanu, în *Contemporanul*, nr. 1010 din 18 XI 1966; Vladimir Streinu, în *Luceafărul* din 9 IV 1966; I. Negoiteșcu, în *Steaua*, nr. 6, 1966; Paul Georgescu, în *Viața românească*, nr. 10, 1966.

2. Conform aserțiunilor lui Al. Piru, Illeana Vrancea „descoperă” abia în cartea ei din 1975, faptul că în perioada 1948—1962 au existat „un număr de «lovituri greșit îndreptate» im-

potrieva lui E. Lovinescu". Fals. In bibliografa autoarei, există studiul necitat de Al. Piru (care își selectase informația după un articol al cronicarului revistei *Luceafărul*, publicat nu în 1975 ci în 1962 (*Lupa de ciasa*, nr. 11 p. 63-75), unde „loviturile greșit îndreptate” sînt „descoperite” în timp ce se manifestau și repudiate în polemică deschisă cu autorii lor. Acest lucru Al. Piru îl trece sub tăcere și reduce întreg articolul Ilenei Vrancea din 1962 la rezervele critice formulate la acea dată, citind, scoasă din context, doar expresia „teorii dăunătoare”, și omițînd pledoaria și concluzia pozitivă a articolului. Prin același procedeu, domnia sa transformă un alt studiu al autoarei din 1963 (*Preliminarii la un studiu despre E. Lovinescu, Viața românească*, nr. 8) dintr-o pledoarie pentru repunerea în circuit a lovinescianismului, într-o anatemă, citind trunchiat expresia „oribile mobiluri”, fără să reproducă nici contextul nici concluzia pozitivă a contextului. (A se vedea *Viața românească*, nr. 8, 1963, p. 102).

3. Acest procedeu este merit să justifice mărturisirea pe care ne-o face Al. Piru : „Nu puteam să mă călăuzesc în 1967 (r.n. : cînd își publică ediția revăzută asupra operei lui Ibrăileanu, renunțînd în paginile ei la anterioara calificare infamantă a lui E. Lovinescu) de alte studii deoarece «adevărul istoric» nu era încă definitiv «restabilit între timp»”. În ceea ce mă privește, aș ocii cuvîntul „definitiv”, dorit de Al. Piru, deoarece în materie de istorie literară „definitiv”-ul nu prea există. Cît privește „călăuzirea”, Al. Piru nu era, firește, obligat să fie de acord în 1962, în 1963 sau în 1965 cu studiile acelor confrăi care se străduiau atunci să readucă în actualitate valoarea operei lui E. Lovinescu. Dar mă întreb : oare la acea dată Al. Piru nu era profesor universitar și istoric literar în plină maturitate, în cît să se poată „călăuzi” după opera însăși a lui E. Lovinescu, care îl stătea la îndemînă (presupun în propria sa bibliotecă), spre a o cerceta și califica, sau chiar să profite de opiniile în materie ale lui G. Călinescu ? Cine l-a obligat pe profesorul Al. Piru să-și publice o carte cu „îndreptările” altcuiva, care-i răsturnau propriile lui opinii — așa cum aflăm stupefiați din aceeași mărturisire ? Nu am citit nici pîră azi cartea aceea, „îndreptată” cu consimțămîntul lui Al. Piru, de altă mină decît a sa proprie, dar în schimb, citind ce scria în 1958 Al. Piru despre E. Lovinescu în *Viața românească*, eram convins că preopinîntul meu își „îndreptase” singur opiniile fără să aștepte sprijinul altuia. Citez din articolul *Tehnica criticii literare (Viața românească*, nr. 4, 1958, p. 159) : „Nuvelist searbăd și romancier de duzină, critica lui E. Lovinescu este pe măsura biografiilor sale romănțate cu raportare la Eminescu sau Anton Klentze, zis Clenciu, zis și Bizu (autorul însuși)”. (Nu înțeleg de

ce Ileana Vrancea nu a reprodus acest citat în cartea ei, la capitolul „Lovituri greșit îndreptate”). Nu m-am gîndit să-l combat atunci pe Al. Piru, pentru că citatul de mai sus reprezintă o opinie și am învățat de la E. Lovinescu să respect opiniile, oricît de nedrepte, și să combat doar falsul. Eram și eu în acei ani colaborator la *Viața românească* și țîn să menționez faptul că dacă mi s-a întîmplat să nu mi se publice tot ce am scris, în schimb, nimeni nu m-a obligat să scriu altceva decît ceea ce reprezenta expresia propriilor mele convingeri. Drept dovadă, toate articolele mele din *Viața românească* le-am retipărit neschimbate, în volumele mele. Bineînțeles, nici de data aceasta nu cred că Al. Piru trebuie neapărat să fie de acord cu opiniile opuse articolelor semnate și „îndreptate” de domnia sa. Dar este în schimb dator să nu reducă poziția altor confrăți la propria sa poziție. I voi reaminti astfel că nu este adevărat că mi-aș fi manifestat tirziu prețuirea față de E. Lovinescu publicînd „doar o *Amintire în Viața românească*, nr. 2 1967 și o micromonografie în 1970”. Dacă istoricul literar Al. Piru produce un anumit hiatus în bibliografia mea prolovinașiană din deceniul VI, iată o dovadă că scrisul meu a existat și atunci : chiar revista *Viața românească* remarca în nr. 6, 1958, p. 11, că prin articolele mele publicate în paginile ei am „urmărit de fapt reabilitarea cenaclului lovinescian și a literaturii decadente cultivate aici”. Nu discut aici acceptiunea diferită pe care, în acei ani, articolul de mai sus pe de o parte și eu însumi pe de altă parte o dădeam termenului de literatură „decadentă” și menționez că în acele texte m-am străduit să scot în evidență meritele lui Măiorescu, Lovinescu, Pompiliu Constantinescu și ale altor scriitori de valoare, după cum reiese și din următorul fragment dintr-un falmos editorial, tot din 1958, care descria astfel activitatea mea : „Perseverentul critic găsește de klfel prilejul să elogieze poezia modernistă chiar și atunci cînd scrie despre Bolintineanu... Ion Pillat, Matei Caragiale și Ion Barbu sînt proclamați nici mai mult nici mai puțin decît... maeștri ai formeii poetice din veacul nostru (!)”. Țîn să reproșez cîrții Ilenei Vrancea că nu a menționat și această etapă din destinul lovinescianismului.

Dacă reamintesc toate acestea, o fac nu numai pentru a corecta imaginea prin care Al. Piru uniformizează peisajul diferit al criticii din deceniul VI, asimilîndu-l cu propria sa activitate, ci și pentru a arăta că acesta este destinul firesc al criticului. așa cum l-a conceput și E. Lovinescu : să-și asume riscul propriilor sale opinii și să nu caute nici scuzele nici acuzele decît în propria sa conștiință.

I. NEGOIȚESCU